

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนทรัพย์ทวี ตามแนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทาง วิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 8 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ประกอบด้วย ความหมาย วิธีการ แห่งศาสตร์พระราชชา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการการบริหาร ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่าง ทฤษฎี การวิจัย และการปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

ตอนที่ 3 ความมีวินัยในตนเอง ประกอบด้วย ความหมาย ทฤษฎีเกี่ยวกับความมีวินัยใน ตนเอง

ตอนที่ 4 การเสริมสร้างวินัยในตนเอง ประกอบด้วย แนวคิด ความสำคัญและความจำเป็น ในการเสริมสร้างวินัยในตนเอง ประเภทของวินัย แนวทางการเสริมสร้างวินัยในตนเอง

ตอนที่ 5 ไตรสิกขา

ตอนที่ 6 ความพึงพอใจ ประกอบด้วย ความหมาย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ตอนที่ 7 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับรูปแบบ ประกอบด้วย ความหมาย ประเภทของรูปแบบ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี การพัฒนารูปแบบ

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย งานวิจัยในประเทศ งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 1 แนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

ความหมาย

นักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ถวายงานใกล้ชิดในการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระ เจ้า อยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ให้ความหมายของ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ไว้ว่า

นุชรรัตน์ ประสิทธิศิลป์ชัย (2560, <https://sites.google.com/a/esdc.go.th/nutch/project-updates>) ได้ให้ความหมายของ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ในด้านการศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการที่น้อมนำ หลักคิดตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ร่วมกับหลักการทางพุทธ

ศาสนาหลักของการบริหาร ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความยั่งยืน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

เข้าใจ คือ การสร้างให้เกิดความมั่นใจในข้อมูลพื้นฐานด้วยการศึกษาข้อมูลในทุกมิติของโรงเรียน และชุมชน ค้นหารากฐานของปัญหา รวบรวมองค์ความรู้ มี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 รู้ชัดปัญหา

รู้ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น นโยบาย เป้าหมายขององค์กร โรงเรียน และชุมชน

ขั้นที่ 2 ศึกษาบริบท

ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล โรงเรียน ชุมชน เพื่อค้นหารากฐานของปัญหาที่แท้จริง

เข้าถึง คือ เป็นการสื่อสาร และการสร้างความมีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างความเข้าใจ ความมั่นใจให้โรงเรียน ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากที่สุด มี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมาย

กำหนดเป้าหมาย เลือก ประเด็น / แนวทางในการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 4 วางแผน ออกแบบ

วางแผนออกแบบกระบวนการพัฒนา ด้วยการมีส่วนร่วมและสื่อสารเพื่อให้ความเข้าใจตรงกัน

พัฒนา คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ โรงเรียน และชุมชน สร้างทีมพี่เลี้ยง ออกแบบหลักสูตร และโปรแกรมการพัฒนา การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งให้คำแนะนำ นิเทศ กำกับ ติดตาม และสนับสนุนมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 5 ลงมือทำ

นำกระบวนการที่ได้วางแผน ออกแบบ ลงสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม มีทีมพี่เลี้ยงให้ คำแนะนำ นิเทศ กำกับ ติดตาม และสนับสนุน

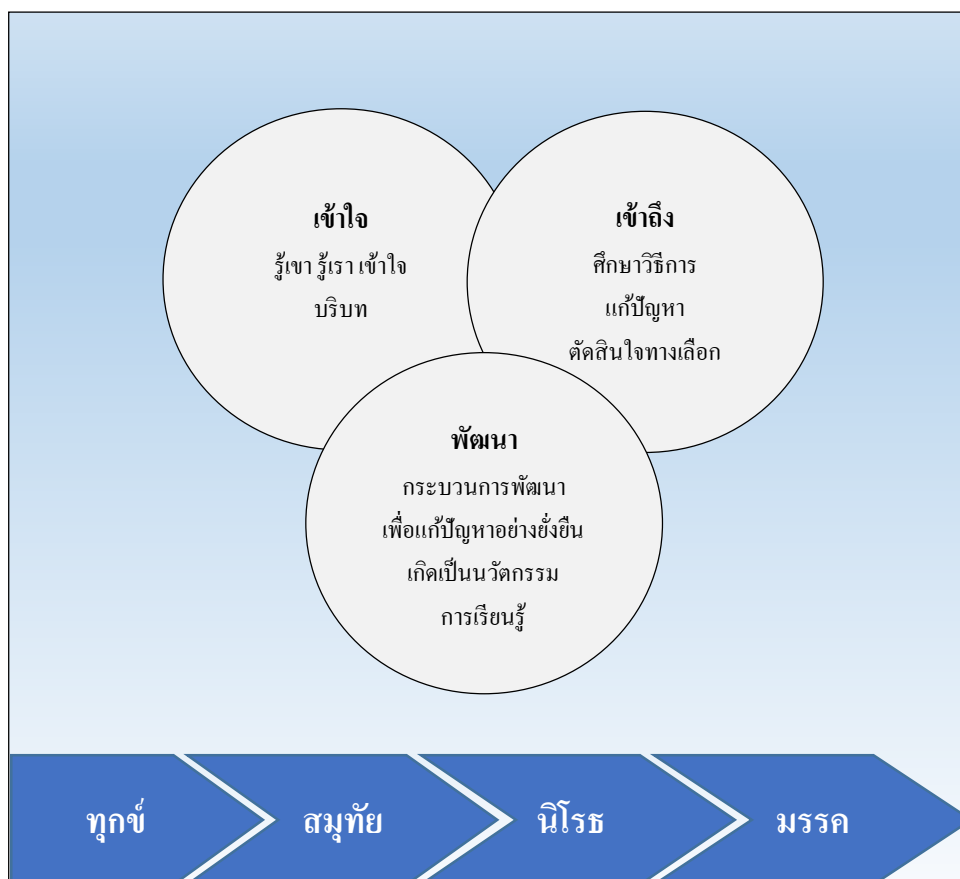
ขั้นที่ 6 นำสะท้อนผล

การเรียนรู้การทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำสู่การปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 7 คลองพัฒนาให้ยั่งยืน

เสริมสร้างขวัญ กำลังใจ ให้มีจิตสำนึกในการพัฒนา สู่อุทิศความยั่งยืน
แนวทางการพัฒนาการศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 2.4

แนวทางการพัฒนาการศึกษา : เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

ภาพที่ 2.1 แนวทางการพัฒนาการศึกษา

ที่มา : นุชรินทร์ ประสทธิศิลป์ชัย (2560, <https://sites.google.com/a/esdc.go.th/nutch/project-updates>)

อานนท์ สักดิ์วีระวิชัย (2560, <https://mgronline.com/daily/detail/9600000103010>) ได้กล่าวถึง แนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ว่าเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้เป็นวิธีการทรงงานมาตลอดรัชสมัย แต่อย่างไรก็ตามคำว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มติดหูคนไทยในครั้งแรกที่พรุฒเมฆ และหลายคนก็เข้าใจผิดไปเสียอีกว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ใช้ได้เฉพาะการพัฒนาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งไม่เป็นความจริงเลย

พื้นที่พรุฒเมฆ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มีเนื้อที่ประมาณ 11,000 ไร่ เป็นพื้นที่พรุฒเมฆเสื่อมโทรม มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปี ไร้ประโยชน์ไม่ได้ ถูกปล่อยรกร้างมานาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จพระราชดำเนิน ได้ทรงศึกษาแผนที่ ศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ หลังจากนั้นได้ทรงสนทนากับวาเด็ง ปูเต๊ะ ชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งต่อมาได้รับฉายาพระสหายแห่งสายบุรี

และได้มีโอกาสเข้าเฝ้าถวายงานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอีกหลายครั้ง ทั้งที่ปัตตานีและที่กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ว่าแต่ยังไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ แต่ถวายงานเป็นภาษามลายูผ่านล่ามภาษามลายูประจำพระองค์ ว่าแต่ได้ตอบคำถามถวายพระองค์ ได้ให้ข้อมูลของพระองค์ โดยที่ทรงศึกษาจน เข้าใจ อย่างถ่องแท้ ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรจนได้รับการยอมรับ และมีผู้ถวายที่ดินเพื่อเข้าร่วมโครงการพระราชดำริเรียกว่าทรงงานอย่าง เข้าถึง นำมาสู่การ พัฒนา ที่ได้ผลในท้ายที่สุด

พลอากาศเอกกำธน สินธวานนท์ (2556 : 179) อดีตองคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เขียนไว้ในบทความ “พระมหากษัตริย์นักคิด..นักปฏิบัติเพื่อความ สุข ของประชาชน” ความว่า ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า “ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร” เป็นที่ประจักษ์ว่าทรงมองการเป็นพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องของงาน เป็นพระราชภาระ ที่จะสนองความต้องการของราษฎร เพื่อราษฎรได้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และการที่จะทรงงานให้ได้ผลตรงเป้าหมายได้นั้น ต้องทราบว่ประชาชน ต้องการอะไร”

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (2554 : 52-53) อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และอดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เขียนไว้ในบทความ “ประสบการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ความว่า

“พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั่น คือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญ หรือบุคคลจากสังคมภายนอก เข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว

....ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่น คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพด้านจาริตประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการค้าเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขา นั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้ว จะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย

....ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้อย่างดี เพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะทำถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ”

แนวทางตามพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จึงเป็นแนวทางในการพัฒนาสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2560, <https://mgronline.com/daily/detail/9600000103010>) ได้สรุปวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ไว้ดังนี้

เข้าใจ (Understanding) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ

1. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Existing data)

ทรงสนใจค้นคว้าหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และทรงรับฟังข่าวสาวจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะแผนที่ ทรงตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ทุกครั้งที่เสด็จทอดพระเนตรสภาพพื้นที่จริง และไม่ใช่เป็นผู้ใช้หากแต่เป็นผู้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างผู้มีความรู้ ระมัดระวัง รอบคอบเป็นอย่างยิ่ง

2. การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะระบบสถิติทางการ (Official statistics)

3. การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research)

โครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการนั้น อาศัยการวิเคราะห์และการวิจัย สร้างองค์ความรู้ที่มั่นใจว่าได้ผลก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง โครงการพระราชดำริโครงการหนึ่งที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยมากที่สุด โครงการหนึ่งคือโครงการหลวง (Royal Project) โดยเฉพาะการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกพืชเมืองหนาวและการเลี้ยงสัตว์จากเมืองหนาว เช่น ปลาเทราท์ ผลสำเร็จจากการวิจัยทำให้โครงการหลวงมีความก้าวหน้าทำให้แก้ปัญหาการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยบนที่สูงทำให้คนไทยได้บริโภคสินค้าคุณภาพสูงและทดแทนการนำเข้ามหาศาล

4. การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable)

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน แตกต่างจากพระราชวังของพระมหากษัตริย์อื่น ๆ ทั่วโลก สวนจิตรลดาคือห้องทดลองขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น มีทั้งการเลี้ยงโคนม ทำนา ปลูกต้นยางนา ปลูกป่า ทดลองทำโรงสี ทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตภัณฑ์ชีวภาพ และอื่นๆ มากมาย ทั้งหมดนี้ทรงทดลองจนกว่าจะทรงมั่นใจว่าได้ผลดีจริง นำไปใช้ได้จริง จึงทรงเผยแพร่ต่อไปหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ประชาชน

เข้าถึง (Connecting) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ

1. ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงต้องการให้การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างในหมายความว่าให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงานเกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ ซึ่งจะไม่ยั่งยืน จึงทรงเน้นการพัฒนาคน ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา ไม่ใช่เน้นการพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง

2. เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target)

“ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉัน ไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร”

พระราชปราภณีสะท้อนให้เห็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชานในการเข้าถึงแล้วจึงพัฒนาได้เป็นอย่างดี ทรงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งคือประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะทรงงาน ภาพที่คนไทยทุกคนได้พบเห็นจนเจนตาคือภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโปรดที่จะประทับกับพื้นดินเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านในท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่จะทรงเข้าใจความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

3. สร้างปัญญา (Educate)

การสร้างปัญญาสังคม เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน หากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้ประชาชนเข้าใจ ครูแห่งแผ่นดิน เลือกลงใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา ทรงเลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง การที่ทรงสอนนั้นไม่ได้เพียงสอนด้วยการพูดให้ฟังเท่านั้น แต่ทรงสร้างแรงบันดาลใจด้วย พระองค์จึงเป็นครูแห่งแผ่นดินผู้ปลูกปัญญาสังคม

พัฒนา (Development) แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้น เมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนานั้น ทรงมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เริ่มต้นด้วยตนเอง

ประเทศไทยมีปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้อย่างรุนแรง ทรงเข้าใจปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานต้นน้ำพัฒนาทุ่งจ้อ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2514 พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จฯ ความว่า

“...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

แนวพระราชดำริในการพัฒนาทรงเน้นการพัฒนาที่เกิดจากประชาชนต้องการจะพัฒนาตลอดรัชสมัยในการทรงงานในบางครั้ง ประชาชนก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับโครงการพระราชดำริเช่นกัน ไม่เคยทรงฝืนบังคับประชาชนให้ร่วมมือแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน กลับทรงเริ่มต้นโครงการตามพระราชดำริใหม่ อย่างสม่ำเสมอจนมีโครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ ทรงเคยมีรับสั่งกับนายปราโมทย์ ไม้กลัดว่า " ...พระราชดำริเป็นแนวคิดของฉัน ไม่ได้เป็นพระบรมราชโองการหรือคำสั่งนะ.."ซึ่งสะท้อนความเป็นประชาธิปไตยและความต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังที่ทรงเน้นเสมอว่าการพัฒนานั้นต้องระเบิดจากข้างในก่อน

2. พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเห็นว่า การพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ พระราชดำรัสเกี่ยวกับในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516 ได้เน้นเรื่องของการพึ่งพาตนเองเอาไว้ว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับ...

3. ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and model)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงโปรดการสร้างต้นแบบการเผยแพร่ความรู้ โดยทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เช่น ที่ห้วยทรายเขา หินซ้อณ ภูพาน ห้วยฮ่องไคร้ อ่าวคุ้งกระเบน และ พิภพทอง โครงการชั่งหัวมัน หรือแม้แต่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ศึกษา เรียนรู้ ดูงาน สำหรับเกษตรกรทฤษฎีใหม่ส่งสร้างต้นแบบแห่งการเรียนรู้ให้ประชาชนได้ศึกษาที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ทรงโปรดที่จะเลือกพื้นที่ที่มีปัญหาที่สุดเพื่อตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา

การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้นก็เพื่อให้เป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม หากแม้พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ได้ดี ประชาชนเองก็น่าจะทำได้เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ (Role model) ที่เป็นแรงบันดาลใจการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ

เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จึงเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชารเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามอย่างแท้จริง

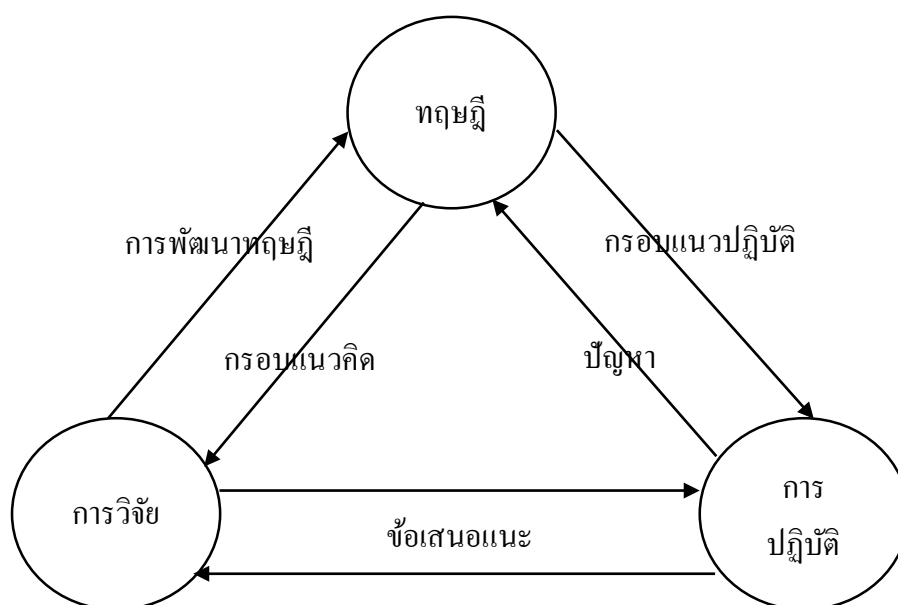
ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหาร

ผู้วิจัย ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎี การวิจัย และการปฏิบัติทางการบริหาร การศึกษา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎี การวิจัย และการปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา
 ภารดี อนันต์นาวี (2557 : 233) กล่าวว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ดังนี้

1. ทฤษฎีเป็นกรอบสำหรับการปฏิบัติ
2. ทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการสังเคราะห์ปัญหา
3. ทฤษฎีเป็นหลักในการตัดสินใจ

การปฏิบัติเป็นที่มาของปัญหาการวิจัยและการสร้างทฤษฎี ทฤษฎีให้กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย การวิจัยจะได้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ การปฏิบัติเป็นแหล่งข้อมูลของนักทฤษฎีและนักวิจัย ความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการวิจัยและการปฏิบัติ
 ที่มา : ภารดี อนันต์นาวี (2557 : 233)

จากภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการวิจัยและการปฏิบัติ สามารถกล่าว รายละเอียดจากการเริ่มต้นแต่ละจุด ดังนี้

1. จากการวิจัยสู่ทฤษฎี การวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎี ผลการวิจัยจะได้ทฤษฎีใหม่ และจากทฤษฎีที่ได้จะนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น การวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ทำให้ได้ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และจากทฤษฎีภาวะผู้นำเป็นกรอบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับภาวะผู้นำต่อไป

2. จากทฤษฎีสู่การวิจัย การวิจัยโดยทั่วไปจะอาศัยทฤษฎีเป็นกรอบความคิดในการวิจัย จากทฤษฎี ผู้วิจัยจะได้สมมติฐาน ตัวแปร และแนวทางการสร้างเครื่องมือ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลการวิจัยต่อไป

3. จากการปฏิบัติสู่การวิจัย ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติ เป็นที่มาของปัญหาในการวิจัย เพื่อดำเนินการวิจัยว่าปัญหาคืออะไร จะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาให้ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การวิจัยทางการบริหารการศึกษามีความสัมพันธ์กับทฤษฎี ซึ่งเป็นกรอบความคิดสำหรับการปฏิบัติสู่การวิจัยในการศึกษาปัญหา และผลจากการวิจัยนำไปสู่ทฤษฎีใหม่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎี การวิจัย และการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

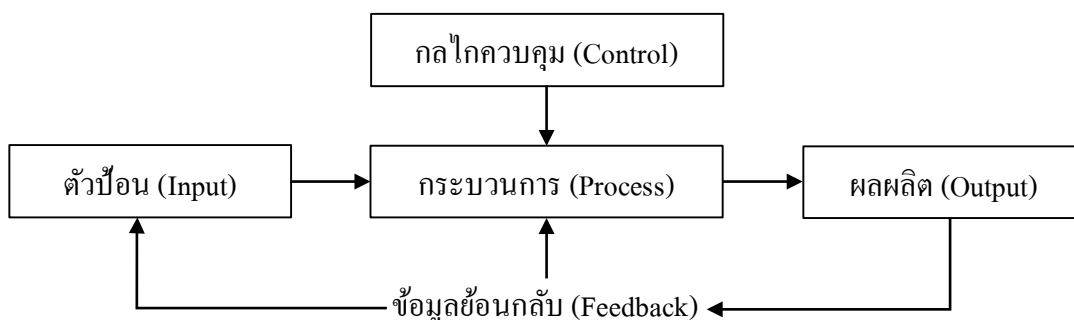
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการบริหาร ได้แก่ ทฤษฎีเชิงระบบ (System Approach) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) แนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และไตรสิกขา เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน ดังนี้

ทฤษฎีเชิงระบบ (System Approach)

นักวิชาการ นักการศึกษาได้ศึกษาและให้ความหมายของทฤษฎีเชิงระบบ ไว้หลายประการ ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2561 : 199) กล่าวว่า ทฤษฎีระบบ คือการนำเอาแนวคิดเชิงระบบใช้ในการบริหารด้วยเหตุผลว่า คนเป็นส่วนหนึ่งของระบบองค์กร องค์กรเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม วิธีการของระบบเป็นวิธีการที่ใช้หลักการอย่างมีเหตุผลและสัมพันธ์กันไปตามขั้นตอน ซึ่งช่วยให้การบริหารบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ ระบบที่สมบูรณ์ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.3 องค์ประกอบของระบบที่มีความสมบูรณ์

ที่มา : ทิศนา แจมมณี (2561 : 200)

จากองค์ประกอบของระบบที่มีความสมบูรณ์ 5 ส่วน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ตัวป้อน (Input) คือ องค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบนั้นหรืออีกนัยหนึ่งก็คือสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบนั้น
2. กระบวนการ (Process) คือ การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบให้มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุเป้าหมาย
3. ผลผลิต (Product) คือ ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินงาน
4. กลไกควบคุม (Control) คือ กลไกหรือวิธีการที่ใช้ในการควบคุมหรือใช้ตรวจสอบกระบวนการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) คือ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับจุดมุ่งหมาย ป้อนกลับไปปรับปรุงกระบวนการและตัวป้อนที่สัมพันธ์กับผลผลิตนั้น

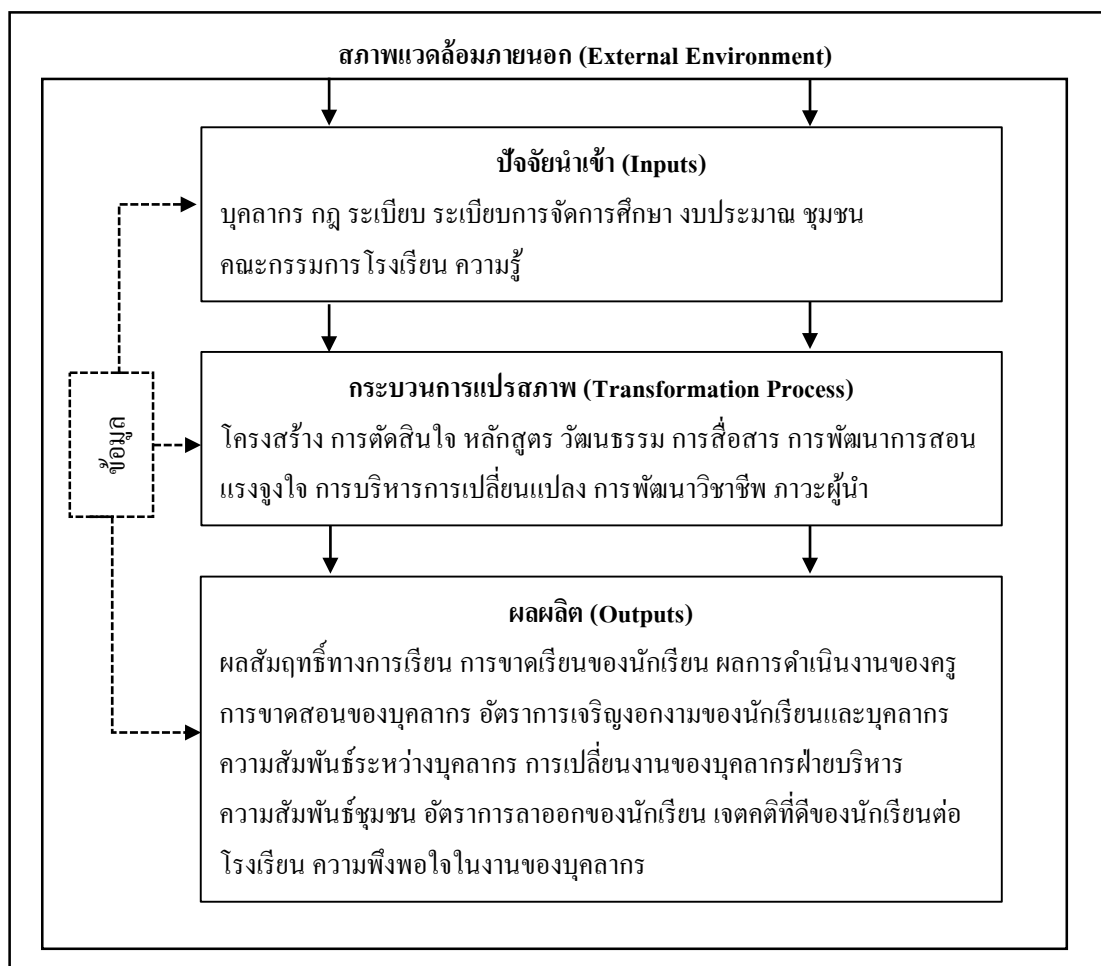
Lunenburg and Ornstein (2000 : 18-19) ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงระบบไว้ว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากทำการวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์การทางการศึกษาและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดระบบเปิด (Open-systems Framework) มิติการดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการแปรสภาพ (Transformation Process) และผลผลิต (Outputs) กรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ช่วยให้การวิเคราะห์การดำเนินงานของสถานศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการบริหารดำเนินงานของสถานศึกษา ทำให้การวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีความถูกต้อง และยังสามารถชี้ให้เห็นถึงความพยายามของผู้บริหารในการริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบอีกด้วย ซึ่งรายละเอียดการบริหาร สถานศึกษาเชิงระบบ มีดังนี้

ปัจจัยนำเข้า (Inputs) สถานศึกษาได้รับการจัดสรรบุคลากร งบประมาณ ความรู้ จากสิ่งแวดล้อมภายนอก (รัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) รวมทั้งกฎหมาย ระเบียบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในขณะที่กลุ่มต่าง ๆ มีข้อเรียกร้อง หรือความต้องการจากสถานศึกษา เช่น นักเรียนต้องการมีหลักสูตรที่สัมพันธ์และเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ ครูต้องการเงินเดือนเพิ่ม สภาพการทำงานที่ดี ผลประโยชน์อื่นๆ และความมั่นคงในงาน เป็นต้น

กระบวนการแปรสภาพ (Transformation Process) องค์กรจะทำการเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้าจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเพื่อให้ผลผลิต ระบบจะเพิ่มมูลค่าในการปฏิบัติงานผ่านกระบวนการแปรสภาพซึ่งประกอบด้วยด้วยการดำเนินงานภายในองค์กรและการบริหารการดำเนินงานของระบบองค์ประกอบของระบบการบริหารการดำเนินงาน ประกอบด้วย สมรรถนะด้านเทคนิคของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ทักษะในการตัดสินใจและการสื่อสาร แผนการดำเนินงานความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ผลผลิต (Outputs) ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าผ่านกระบวนการแปรสภาพ โดยใช้กิจกรรมการบริหาร เช่น การกำหนดโครงสร้างองค์กร การพัฒนาวัฒนธรรม การจูงใจ การตัดสินใจการสื่อสารและการบริหารการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาหลักสูตร การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ เพื่อทำให้เกิดผลผลิตสำหรับโรงเรียนผลิต ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการดำเนินงานของครู อัตราการเจริญงอกงามของนักเรียน ความพึงพอใจ เป็นต้น

สำหรับสิ่งแวดล้อมภายนอกจะมีปฏิริยาและส่งผลต่อผลผลิต และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ระบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสำเร็จของโรงเรียน ข้อมูลย้อนกลับในเชิงลบสามารถจัดปัญหาความยุ่งยากในการปฏิบัติงานตามแผนของโรงเรียน และส่งผลต่อผลผลิตที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของสถานศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.4 การบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ

ที่มา : Lunenburg and Ornstein (2004 : 19)

นอกจากนี้ Owens (1998 : 43) เสนอแนวคิดทฤษฎีระบบไว้ว่า สถานศึกษาที่เป็นระบบต้องประกอบด้วย

ปัจจัยนำเข้า (Inputs) จากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ความรู้ที่มีอยู่ของสังคมนั้น ๆ ค่านิยมเป้าหมายที่มีการคาดหวัง และงบประมาณ เป็นต้น

กระบวนการ(Process) ของระบบย่อยต่างๆ เช่น โครงสร้าง คน เทคโนโลยีและงาน เป็นต้น

ผลผลิต (Outputs) ที่กลับคืนสู่สิ่งแวดล้อมหรือสังคม

สถานศึกษาเป็นระบบเปิดที่ประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ สัมพันธ์และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก

กล่าวโดยสรุป การบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ คือ กระบวนการในบริหารจัดการศึกษาที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่รวมกันอยู่ในกระบวนการ เพื่อให้ได้มาซึ่งสภาพปัญหาที่แท้จริง อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์วางแผน หาแนวทางการดำเนินงาน ต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management)

นักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงาน ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้หลายประการ ดังนี้

สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (2550 : 40) ได้สรุปว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

สันติ บุญภิรมย์ (2554 : 2) ได้ให้ทรงสนะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คือ การดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่มองเห็นว่า บุคลากรทุกคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน โดยนำความสามารถของแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าภายใต้บริบทของสถานศึกษานั้น ๆ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ตามคำพังเพยแต่ผู้บริหารผู้เดียวย่อมมีข้อจำกัด ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว สามารถแก้ไขได้โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีศักยภาพทางการบริหารเป็นทวีคูณ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2555 : 209-211) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารหน่วยงาน

ประภาพรธรรม รักเลี้ยง (2557 : 123) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมตามความเหมาะสม ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมสนับสนุน ร่วมประเมินผล ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบผลงานที่ออกมา ร่วมภาคภูมิใจในผลงาน/รางวัลที่เกิดจากการร่วมกันปฏิบัติงานหรือรับข้อตำหนิที่เกิดขึ้น นั่นคือร่วมทั้งคิดและชอบ

Yukl (1981 : 208-209) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะการบริหารที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมการตัดสินใจ มีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นเพื่อร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นแรงจูงใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจและมีผลการปฏิบัติงานสูงขึ้น

สันติ บุญภิรมย์ (2554 : 62-63) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การร่วมคิด หมายความว่า ผู้บริหารเปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานบางคน บางกลุ่มหรือทั้งหมดร่วมคิด อาจจะเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม การร่วมคิดมีประโยชน์หลายประการต่อองค์กร คือก่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน การคิดเป็นกระบวนการขั้นต้นของการดำเนินงาน สำหรับการเริ่มต้นด้วยการคิดก็คือการแสดงความเป็นเจ้าของตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ร่วมกัน

2. การร่วมทำ หมายความว่า ผู้บริหารจะต้องนำผลของการร่วมคิดที่ได้ตกผลึกแล้วนำไปสู่การปฏิบัติในระยะเวลาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความรู้และความสามารถของผู้ร่วมงานในแต่ละคน ในความแตกต่างที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงต่อองค์กร ดังนั้นการร่วมทำจะต้องคำนึงถึงทีมงานที่มีศักยภาพเป็นสำคัญ

3. ร่วมประเมินผลงาน หมายความว่า การประเมินผลงานต้องไม่มอบหมายให้ฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะที่เรียกว่า ฝ่ายประเมินผล แต่การประเมินผลงานที่ดีต้องเป็นผลมาจากการกำหนดเครื่องมือ วัตถุประสงค์ที่มีคุณภาพ โดยผู้ร่วมงานในแต่ละฝ่าย แต่ละแผนก ได้มีโอกาสร่วมกันเสนอประเด็นที่ต้องการ วัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดค่าคะแนนที่เหมาะสม นำผลที่ได้เทียบกับเกณฑ์หรือเทียบเคียงกับการปฏิบัติในรอบปีที่ผ่านมาได้

4. ร่วมยอมรับในผลการประเมิน หมายความว่า ผลของการประเมินที่เกิดขึ้นจากเครื่องมือ วัตถุประสงค์ที่มีคุณภาพ ผลการประเมินจะปรากฏออกมาในรูปแบบลักษณะใดก็ต้องยอมรับ และไม่ควรมีความผัดผ่อนเกิดจากการปฏิบัติให้บุคคลหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะจะต้องรับผิดชอบกันทั้งทีมงาน

5. ร่วมปรับปรุงวิธีการทำงานใหม่ หมายความว่า การปฏิบัติในทุกองค์กร เมื่อวงจรการปฏิบัติงานจบลง ผลของงานทั้งผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์ มีความจำเป็นจะต้องเสนอแนะปรับปรุงการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพให้ดีขึ้น

ประยูร อัครบวร และคณะ (2553 : 88) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) หมายถึง รูปแบบของการทำงานที่เกิดจากการประสานงานกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องในลักษณะของกัลยาณมิตรที่มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน ด้วยการร่วมกันด้านความคิด กำลังคน ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนทรัพยากรของแต่ละสถานศึกษา ร่วมกันแก้ปัญหา การบริหารงาน ในสถานศึกษาด้วยระบบเครือข่าย โดยการร่วมกันสร้างเป้าหมาย เน้นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมทำงาน จากฝ่ายต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข่าวสารประสบการณ์กัน ทั้งภายในสถานศึกษา และระหว่างสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผลโดยการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

ตอนที่ 3 ความมีวินัยในตนเอง

ความหมาย

นักวิชาการ และนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเอง ไว้ดังนี้

โครว์ และโครว์ (Crow and Crow, 1962) ได้ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึง การช่วยให้เด็กได้พัฒนาเกี่ยวกับความมีวินัยแห่งตน คือไม่ได้มุ่งเพียงแต่จะให้เด็กปฏิบัติตามระเบียบวินัยต่าง ๆ เท่านั้น แต่มุ่งให้เด็กได้มีการพัฒนาในการควบคุมตนเอง

กู๊ด (Good, 1973 : 176) ได้ให้ความหมาย วินัยในตนเอง ไว้ว่า หมายถึงการบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคลแต่ไม่ได้บังคับจากภายนอกแต่เป็นการบังคับด้วยอำนาจภายในของบุคคลนั่นเอง และเป็นการเรียนรู้ หรือยอมรับในคุณค่าอันใดอันหนึ่ง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถบังคับพฤติกรรมของตนเองได้

ออซูเบล (Ausubel, 1972 : 189-190) ได้ให้ความหมาย วินัย ไว้ว่า การกำหนดมาตรฐานภายนอกต่างๆ ขึ้น เพื่อควบคุมการกระทำของบุคคลนั้น มีตั้งแต่การกระทำตามใจตนเองโดยไม่มีกฎเกณฑ์อะไรเลยไปจนถึงเผด็จการ ถ้าอำนาจการควบคุมการกระทำของบุคคลให้เป็นไปตามวินัยที่กำหนดไว้เกิดขึ้นจากภายในตัวเขาเอง เรียกว่า วินัยในตนเอง

“วินัย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1077) หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผน และข้อบังคับปฏิบัติ

กรมวิชาการ (2542 : 21) ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบรื่น มีความสุขความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 20) ให้ความหมายวินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

พระธรรมปิฎก (2539 : 2-9) ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า “วินัย” เป็นคำศัพท์ที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา มักใช้ควบคู่กับคำว่า “ธรรม” ดังที่เรียกว่า “ธรรมวินัย” กฎของธรรมชาติเรียกว่า “ธรรม” กฎของมนุษย์เรียกว่า “วินัย” วินัยในความหมายกว้าง คือ ระบบ ระเบียบทั้งหมดของชีวิตและสังคมมนุษย์ จะตั้งอยู่ได้ดีเป็นผลสำเร็จได้ต้องมองวินัยโยงลงไปถึงธรรม หรือโยงวินัยกับธรรมชาติด้วยกันให้ได้เป็นเบื้องต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 759) ให้ความหมายว่า วินัยในตนเองหมายถึง การที่บุคคลสามารถบังคับควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา ใจ ให้ประพฤติปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์เวลา และเป็นไปตามเงื่อนไข กฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงที่สั่งกำหนดไว้ด้วยความเต็มใจ

และจริงใจ โดยไม่มีการลงโทษหรือควบคุม

ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2539 : 70) ได้ให้ความหมายของวินัย ดังต่อไปนี้

1. การมีวินัย โดยมองเชิงพฤติกรรมการกระทำ การมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ แบบแผน ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การมีวินัย โดยมองเชิงความรู้สึกนึกคิด จิตใจ การมีวินัย หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความสำนึก และจิตวิญญาณที่มีอยู่ภายใต้ตัวบุคคลเป็นเครื่องกำกับให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามวินัย

3. การมีวินัย โดยมองเชิงจิตใจและพฤติกรรม การมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะโดยรวมของบุคคลที่แสดงออกด้วยใจหรือความรู้สึก ความคิด การตัดสินใจ และเลือกกระทำตามวินัยที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ด้วยความสมัครใจ เพื่อแก้ปัญหาของส่วนตน และส่วนรวมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

4. การมีวินัย โดยมองเชิงสัมพันธ์กับจริยธรรม การมีวินัย หมายถึง จริยธรรมที่กำกับความประพฤติที่สังคมยอมรับการพัฒนาการเสริมสร้างวินัยนักเรียน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนในฐานะที่เป็นบ้านหลังที่สองต้องแนะนำแนวทางให้นักเรียนสามารถประพฤติตนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวินัยในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดสำหรับมนุษย์ เพราะถ้าตัวเราเองมีวินัยแล้ววินัยด้านอื่น ๆ ก็จะตามมา

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 : 59) กล่าวว่า วินัยในตนเอง คือ ความสามารถของบุคคลในการที่จะให้รางวัลตนเอง เมื่อทำดีและลงโทษเมื่อทำชั่ว ซึ่งเป็นความสามารถในการควบคุมตนเองหรือความสามารถในการที่จะยับยั้งชั่งใจเป็นตัวของตัวเอง

ปรีชา ธรรมา (2546 : 33) ได้ให้ความหมาย ความมีวินัยในตนเอง ไว้ว่า หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วยความสามารถของตนเองได้เป็นผลสำเร็จ ตามเป้าหมายอันเป็นที่ยอมรับ โดยดเว้นหรือระงับยับยั้งการกระทำอันไม่เหมาะสมและนำตนไปสู่การกระทำอันเหมาะสมยิ่งขึ้น

ความหมายของวินัยนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 19-21) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ โดยได้ให้นิยามของคำว่า มีวินัย และผู้ที่มีวินัย ดังนี้

มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

มีวินัยในตนเอง คือ ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างสม่ำเสมอ การมีวินัยในสังคม คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความรับผิดชอบ เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่กระทบกระทั่งกัน ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ผู้มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคมเป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ตัวชี้วัดของการมีวินัยของนักเรียน คือ ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียนและสังคม

พฤติกรรมบ่งชี้ของการมีวินัยของนักเรียน ได้แก่

1. ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2. ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบในการทำงาน พฤติกรรมสำคัญของการมีวินัยของนักเรียน ตามกรอบการออกแบบการวัดและประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 127) ได้แก่

1. จัดเก็บสิ่งของเป็นที่เป็นทาง
2. แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน
3. มีมารยาทในการเข้าประชุม
4. เข้าแถวซื้ออาหารตามลำดับ
5. ทิ้งขยะในที่ที่จัดเตรียมไว้
6. ทำกิจวัตรของตนตามเวลา
7. ไปโรงเรียนทันเวลา
8. เมื่อถึงชั่วโมงเข้าเรียนตามเวลา
9. ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด
10. เข้าร่วมกิจกรรมตามเวลาที่นัดหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า วินัยในตนเอง เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองได้ในด้านพฤติกรรม อารมณ์ ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม และดีงาม ตามความมุ่งหวังของตนเองและเป็นที่ยอมรับของสังคม

ทฤษฎีความมีวินัยในตนเอง

การมีวินัยในตนเอง เป็นคุณสมบัติสำคัญที่บุคคลควรมี เพราะผู้ที่มีวินัยในตนเองจะมี จริยธรรมและประพฤติตนอย่างมีเหตุผล ไม่ก่อความวุ่นวายแก่สังคม การศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยการเกิด วินัยในตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้ทราบว่าวินัยในตนเองมีที่มาอย่างไร เพื่อจะได้ปลูกฝังและ พัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลได้ (ไพบูลย์ จำขันธ์มาลี, 2548 : 17)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538 : 63-68) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวกับความมีวินัยใน ตนเอง มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีของเมาเรอร์ (Mowrer) ซึ่งว่าด้วยการกำเนิดของการควบคุมตนเองหรือ ความมีวินัยในตนเอง และทฤษฎีของเพคและเฮวิกเฮิสต์ (Peck and Havighurst) ซึ่งว่าด้วยการ พัฒนาการของแรงจูงใจทางจริยธรรม หรือความมีวินัยในตนเอง โดยยึดการควบคุมของอีโก้ และ ซุปเปอร์อีโก้เป็นหลัก ซึ่งมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองของเมาเรอร์ (Mowrer)

การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลนั้น นักจิตวิทยาทั้งหลายเชื่อว่าจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ ระยะเวลาแรกเกิดจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา สิ่งที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับทารก หรือผู้ เลี้ยงดู อันจะเป็นทางนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลตนเองหรือความสามารถควบคุมตนเอง เมื่อโตขึ้น ซึ่งเมาเรอร์ได้ได้อธิบายว่า ทารกหรือเด็กจะต้องเรียนรู้จากผู้ที่เลี้ยงดูตนเองมา โดยที่การ เรียนรู้นี้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้น การเรียนรู้ของเด็กทารกหรือเด็กนี้จะเกิดขึ้นหลายระดับ และมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของทารกหรือเด็ก คือ บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดู ซึ่งเป็นผู้มา บำบัดความต้องการของทารก เช่น หิวก็ได้ดื่มนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ ยุงกัดก็มีผู้ปิดให้ ฯลฯ เมื่อทารก ได้รับการบำบัดความต้องการก็จะรู้สึกสบาย พอใจ และมีความสุข ความรู้สึกของทารกนี้จะรุนแรง มาก และตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโตขึ้น การที่ทารกได้รับการบำบัดความต้องการจนรู้สึก สบาย พอใจและมีความสุขนั้น สิ่งที่เกิดควบคู่กับเหตุการณ์อยู่เสมอทุกครั้ง ก็คือการปรากฏตัวของบิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดูในขณะที่มาปรนนิบัติเด็ก การบำบัดความต้องการของตนกับบิดามารดา หรือ ผู้เลี้ยงดู เป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอในการรับรู้ของเด็ก นั่นก็คือบุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้เริ่มแรกของ ทารกหรือเด็ก ก็คือ ผู้เลี้ยงเด็กหรือทารก ซึ่งบิดามารดา หรือผู้อื่นก็ได้

2. ความรักและความผูกพันของเด็ก นำไปสู่การปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนหรือการ เลียนแบบผู้ที่ตนรักและพอใจ กล่าวคือ จากความรักและพอใจของเด็กที่มีต่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู จึง ทำให้เมื่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูมีการอบรมสั่งสอนเด็ก หรือมีการกระทำหรือพูดจาอย่างไรเด็กก็จะเกิด การทำตามหรือเลียนแบบคำพูดหรือการกระทำตามที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลสั่งสอนหรือตามที่เห็นบิดา มารดาหรือผู้เลี้ยงดูกระทำ ซึ่งการกระทำของเด็กเช่นนี้ จะทำให้เขาเกิดความสุข ความพอใจได้เอง อัน

เป็นลักษณะการให้รางวัลและชมเชยตนเอง โดยบุคคลไม่ได้หวังผลจากภายนอก การเลียนแบบผู้เลี้ยงดูของเด็กรจะทำทั้งทางที่ดีและไม่ดีเท่ากัน トラบเท่าที่ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจ เช่น ถ้าเด็กเห็นผู้เลี้ยงดูสูบบุหรี่เสมอ เมื่อเด็กสูบบุหรี่บ้างก็จะเกิดความสุขและพอใจ เพราะเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจมาก่อน ความสามารถในการให้รางวัลตนเองนี้ เมารอร์เชื่อว่า เป็นลักษณะที่แสดงถึงการบรรลุวุฒิภาวะทางจิตของบุคคลนั้น โดยจะเกิดขึ้นในเด็กปกติที่มีอายุประมาณ 8-10 ขวบ และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้น ผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์ จึงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะควบคุมตนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ในการโต้ตอบเมื่อเกิดความคับข้องใจ เมื่อเกิดความกลัว ในการมีความรัก และในการมีอารมณ์ต่างๆ ฯลฯ ส่วนผู้ที่ขาดวินัยในตนเอง หรือขาดการควบคุมตนเอง ก็เพราะไม่ได้ผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่วัยทารก จึงกลายเป็นบุคคลที่ขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำ และกลายเป็นผู้ทำผิดกฎหมายของบ้านเมืองอยู่เสมอ ในวัยที่รุนแรงอาจกลายเป็นอาชญากรเรื่อรังหมดโอกาสที่จะแก้ไข

ดังนั้น จากทฤษฎีของเมารอร์ การเกิดวินัยในตนเองจนเป็นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตได้นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการเลี้ยงดูในวัยทารกอย่างมีความสุข ความอบอุ่น และผ่านการอบรมสั่งสอนหรือการเลียนแบบที่ดีจากผู้ที่เกี่ยวข้องตนเองจึงจะพัฒนามาเป็นลักษณะที่เด่นชัดในจิตสำนึกของบุคคลนั้นและ กลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องมีเหตุผลของบุคคลนั้น

ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของเพคและเฮวิกเฮิสต์ (Peck and Havighurst)

นักทฤษฎีทั้งสองมีความเชื่อว่า การควบคุมของอีโก้ (Ego – Control) และการควบคุมของซูเปอร์อีโก้ (Super Ego – Control) ร่วมกันช่วยให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล พลังควบคุมของอีโก้และซูเปอร์อีโก้ในบุคคลจะมีมากหรือน้อยก็ได้ และจะมีในระดับที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในแต่ละบุคคลจะมีระดับไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลไปยังความมีวินัยในตนเองหรือการควบคุมของอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ที่ต่างระดับกัน ดังนั้น นักทฤษฎีทั้งสองจึงจำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้คือ

1. พวกปราศจากจริยธรรม (Amoral Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้และซูเปอร์อีโก้ที่น้อยมาก โดยบุคคลจะเป็นผู้ที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว โดยที่ไม่เรียนรู้ที่จะให้แก่ผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ และจะกระทำการต่างๆ อย่างไม่ไตร่ตรอง บุคคลประเภทนี้ถูกควบคุมโดยความเห็นแก่ตัวของตนเอง และเป็นผู้ที่ขาดความมีวินัยในตนเองหรือมีน้อยมาก

2. พวกเอาแต่ได้ (Expedient Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้ที่น้อยแต่พลัง

ควบคุมชูปเปอร์อีโก้มีมากขึ้น แต่ก็ยังจัดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้ยังจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจและผลได้ของตนเอง เป็นคนที่ไม่จริงจัง จะยอมอยู่ใต้การควบคุมของผู้ที่มีอำนาจถ้าจะทำให้เขาได้รับผลที่ต้องการได้ เป็นผู้มีวินัยในตนเองน้อย ลักษณะนี้จะปรากฏตั้งแต่วัยเด็กตอนต้น และในคนบางประเภทจะติดตัวไปจนตลอดชีวิต

3. พวกคล้อยตาม (Conforming Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้มีน้อย เหมือนคน 2 ประเภทแรกแต่มีพลังควบคุมของชูปเปอร์อีโก้มีมากกว่า คือ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลักและคล้อยตามผู้อื่นโดยไม่ต้องไตร่ตรองบุคคลประเภทนี้ อยู่ภายใต้การควบคุมของสังคมและกลุ่ม เป็นผู้มีวินัยในตนเองปานกลางแต่ไม่แน่นอน

4. พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล (Irrational Conscientious Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้ในระดับปานกลาง แต่มีพลังควบคุมชูปเปอร์อีโก้มีมาก จะเป็นผู้ที่ยอมรับกฎเกณฑ์และค่านิยมทางสังคมเข้าไปเป็นลักษณะของตนเอง จะเป็นผู้ที่ทำตามกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างยึดมั่นและมีศรัทธา เป็นผู้ที่ถูกควบคุมโดยค่านิยม และปทัสถานของสังคม เป็นผู้มีวินัยในตนเองค่อนข้างมากแต่ยังไม่สมบูรณ์ บุคคลประเภทนี้จะทำตามกฎอย่างเคร่งครัดโดยเห็นว่ากฎเกณฑ์นั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ แม้จะเกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่นก็ไม่สนใจ บุคคลประเภทนี้จะเป็นหลักของชุมชนเพราะมีความมั่นคงในความเชื่อและการกระทำ คนอื่นเห็นได้ง่าย แต่การขาดความยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผลของคนประเภทนี้ จึงยังเป็นบุคคลที่ไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

5. พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (Rational Altruistic Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้มีมาก และพลังควบคุมชูปเปอร์อีโก้ก็มากด้วย จนเกิดสมดุลระหว่างการปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ของสังคม และความสมเหตุสมผลโดยเห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลัก บุคคลประเภทนี้มีความสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล มีได้ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มในสังคม หรืออยู่ใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล เป็นผู้มีวินัยในตนเองสูงมาก เป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนต่อผู้อื่น ก่อนทำอะไรต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผลเพื่อผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือกับสังคม มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพต่อเพื่อนมนุษย์โดยทั่วไป มีความต้องการที่จะเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้มีไม่มากนักในแต่ละสังคม แต่นักทฤษฎีทั้งสองเชื่อว่าเป็นบุคลิกภาพที่ได้พัฒนาถึงขีดสูงสุดของมนุษย์

จากทฤษฎีความมีวินัยในตนเองที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวินัยในตนเองที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องเหมาะสม ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเป็นเหตุเป็นผล และเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดู เป็นผู้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่เด็กจะเลียนแบบและเป็นแบบอย่าง แต่จะเป็นไปในทางที่ดีได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับพลังในการควบคุมอีโก้และชูปเปอร์ชูปเปอร์อีโก้ของบุคคลนั้นเองด้วย

ตอนที่ 4 การเสริมสร้างวินัยในตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยในตนเอง

การเสริมสร้างให้คนไทยมีวินัย เป็นส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพของคนไทย

นายกรัฐมนตรี (พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา) จึงได้ให้คำนิยามหลักของคนไทย 12 ประการ ไว้เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาคนไทย โดยเฉพาะคำนิยามหลักข้อที่ 8 ที่ระบุว่า “มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่” ทั้งนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานในข้อที่ 1 ว่า “มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง” (ฤตินันท์ สมุทรทัย และคณะ, 2560 : 3)

การสร้างวินัยให้เกิดขึ้นกับคนในชาติ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งเป็นวัยที่กำลังสร้างลักษณะนิสัยและต่อเนื่องถึงวัยเรียน เพราะจะมีกระบวนการเรียนรู้ คิด อย่างมีเหตุผลตามลำดับพัฒนาการของวัย ทุกสถาบันในสังคมจึงมีบทบาทในการปลูกฝังการมีวินัยให้แก่คนในชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ผู้บริหาร คณะครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนควรร่วมมือกันพัฒนาวินัยของนักเรียนภายใต้แนวคิด ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2556) บทบาทของครูในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษา จะต้องเปลี่ยนจากการเน้นที่การสอนของครูเป็นเน้นที่การเรียนรู้ของนักเรียน และเปลี่ยนจากเน้นที่การเรียนของแต่ละบุคคล (Individual Learning) มาเป็นเน้นที่การเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม (Team Learning) รวมทั้งเปลี่ยนจากการเรียนแบบเน้นการแข่งขันมาเป็นเน้นที่ความร่วมมือ หรือช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะเปลี่ยนบรรยากาศของ “โรงเรียน” ช่วยให้สมาชิก อันได้แก่ ครูผู้สอน ผู้บริหาร นักการศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือนักเรียน หรือแม้กระทั่งผู้ปกครอง มีความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียนหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเท่าเทียมกัน โดยมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก และเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำหรับให้ครูรวมตัวกันเป็นชุมชน (Community) และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับ “ปฏิรูป” การเรียนรู้เพื่อปรับปรุงโรงเรียน ตนเอง ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น และร่วมกันลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้น้อยลงหรือหมดไป (ฤตินันท์ สมุทรทัย และคณะ, 2560 : 4)

พล แสงสว่าง (2529 : 4-6) ได้เสนอแนวคิดในการเสริมสร้างวินัยในตนเอง 2 แนวคิด คือ

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับการบังคับในการเสริมสร้างหรือรักษาวินัย
2. แนวคิดที่ไม่ใช่การลงโทษในการเสริมสร้างหรือรักษาวินัย

จุดสำคัญในการสร้างควมมีวินัยให้แก่เด็ก คือ ผู้ใหญ่จะต้องพยายามสร้างความคิดของเด็กที่มีต่อตนเองว่าเป็นคนที่มีคุณค่าเท่าเทียมกับคนอื่น ซึ่งถ้าปลูกฝังได้สำเร็จ ความคิดนั้นจะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของตน และจะมุ่งมั่นรักษาเกียรติประวัติของตนให้ได้อยู่เสมอตลอดไป ในชีวิตของเขา

ตลอดระยะเวลาที่เด็กค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นมา นั้น ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองว่า เป็นคนมีค่าเพียงใดหรือไม่ นั้น จะค่อย ๆ เกิดมากขึ้นตามลำดับ และที่มาของการที่เด็กแต่ละคนจะเกิดความรู้สึกต่อตนเองไปในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุสำคัญ 4 ประการ คือ

1. สาเหตุจากความซาบซึ้งหรือความประทับใจที่เด็กได้รับมาจากคนอื่น
2. สาเหตุจากประสบการณ์ของเด็กที่สะสมไว้ตลอดชีวิตที่ผ่านมา
3. สาเหตุจากความสามารถของเขาที่ยกระดับชีวิตไปสู่จุดหมายตามที่มุ่งหวังไว้
4. สาเหตุจากขีดความสามารถที่จะประเมินการกระทำของตนเอง ตามมาตรฐานเบื้องต้นที่กำหนดไว้ด้วยตนเอง ซึ่งแต่ละข้อมีรายละเอียดที่ควรสนใจดังต่อไปนี้

4.1 ความประทับใจที่เด็กแต่ละคนได้รับจากคนอื่น โดยเฉพาะคนที่มีความสำคัญต่อตัวเด็กเองนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง คำติ-ชม การยอมรับ หรือไม่ยอมรับในการกระทำต่าง ๆ ของเด็ก ความเอื้ออาทรต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การให้เด็กมีโอกาสได้ร่วม หรือ ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมดเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อแนวคิดของเด็กที่มีต่อตนเอง และตราคาตนเองว่า เป็นคนมีคุณค่าเพียงใด

การที่เด็กแต่ละคนจะรู้ว่าตนเองเป็นคนขี้อายหรือไม่ เกียจคร้านหรือไม่ ประณีตหรือไม่ ตั้งใจทำงานหรือไม่ หรือเป็นเด็กชนหรือไม่เพียงใดนั้น มิได้เกิดจากการที่เด็กวิเคราะห์ตัวของเขาเองแต่อย่างใด แต่เกิดจากการติ-ชม ของคนอื่น ๆ ที่กระทำต่อตัวเขามากกว่าคำติ-ชม ของผู้คนรอบตัว โดยเฉพาะคนที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเขา เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก ไม่ว่าจะกระทำต่อตัวเขาโดยตรงหรือไม่

4.2 ประสบการณ์ที่สะสมมาในชีวิตของเด็ก ได้แก่ ประสบการณ์เกี่ยวกับความสำเร็จที่เด็กได้รับมาในช่วงชีวิตของเขา ในขณะที่เด็ก ๆ ต้องเผชิญกับชีวิตในโลกที่กว้างขวางใหญ่โตกว่าครอบครัวของเขาอย่างมากมานั้น เด็กแต่ละคนจะเกิดความรู้สึกที่จะต้องไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ เพื่อให้ได้ชัยชนะในชีวิตในหลาย ๆ เรื่อง เด็กที่มีรูปร่างหน้าตา และแนวทางที่ช่วยให้เขาได้รับความประทับใจไปในทางที่คือน้อยเสมอ นั้น ย่อมจะเห็นตนเองแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ที่พบแต่ความไม่สนใจใยดีและการขัดขวางต่าง ๆ อยู่เสมอ เขาอาจจะไม่รู้สึกรู้ว่าอะไรที่ทำให้เขาได้รับแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เช่นนั้น แต่ความสำเร็จที่ทำให้เขาได้รับการยอมรับมาตลอดเวลาในชีวิตของเขานั้น จะเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดรูปแบบความรู้สึกต่อตนเองของเด็กไปในทางที่ตีผลของความรู้สึกดังกล่าวที่สะสมมาเรื่อย ๆ นั้นนับว่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อพัฒนาการของความคิดที่มีต่อตนเองว่า เป็นคนมีคุณค่าหรือไม่

4.3 ความสามารถของเด็กที่จะยกระดับชีวิตของตนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งมีผลอย่างสำคัญต่อการที่จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกในคุณค่าของตนเองนี้ ได้แก่ ความสามารถของเด็กในการที่จะก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางที่ถูกกำหนด และยึดเหนี่ยวไว้ให้เด็กต้องก้าวไปให้ถึง การที่เด็กถูกกำหนดไว้ว่า จะต้องเป็นคนที่มีความพร้อมที่จะทำอะไรๆ ได้ทุกอย่างนั้น ย่อมจะทำให้เกิดความรู้สึกในคุณค่าของตนเองต่ำลงไปเพราะแม้แต่เด็กๆ ก็ยังรู้สึกว่า เป็นหน้าที่ที่จะต้องยกระดับชีวิตไปสู่ระดับที่มุ่งหวังหรือที่มีมาตรฐาน ดังนั้น ในเรื่องนี้บิดามารดาจึงไม่ควรมอบหมายภาระงานให้เด็กในระดับที่สูง และตายตัวเกินไปนัก และควรให้โอกาสบุตรหลานของตนได้ตัดสินใจของเขาเอง ด้วยค่านิยมที่เขาถืออยู่ก็จะช่วยทำให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น

4.4 ชีตความสามารถ ที่จะประเมินการกระทำของตนเอง ตามมาตรฐานที่ตนกำหนด ขึ้นตามความเป็นจริง เด็ก ๆ จะขาดความมั่นใจในตนเอง และความรู้สึกในคุณค่าที่ตนมีอยู่ จนกว่าเขา จะกำหนดมาตรฐานเบื้องต้นตามความเป็นจริงได้ด้วยตนเอง และใช้มาตรฐานนั้นสำหรับประเมินการกระทำของตนได้ มาตรฐานที่เด็กกำหนดได้พอเหมาะแก่ตนเองนั้น จะช่วยให้เขารักษาความรู้สึกที่ดี ต่อตนเองไว้ได้อย่างมั่นคงตลอดไป ในเรื่องนี้เด็กที่ยังเล็กมาก ๆ จะไม่มีความสามารถถึงระดับที่จะทำได้ แต่เขาก็สามารถจะรับความช่วยเหลือให้รู้จักพิจารณาตัดสินใจ ที่จะเลือกทำงานให้ประสบความสำเร็จตามความสามารถของเขา ซึ่งย่อมจะมีความหมายต่อหลายสิ่งหลายอย่าง ไปพร้อมๆ กันด้วย

ในสถานศึกษา ผู้บริหารและครูต่างก็มีวินัยวางไว้เพื่อเป็นรูปแบบในการปฏิบัติ และมี “การรักษาวินัย” การรักษาวินัยหมายถึง (พล แสงสว่าง, 2529 : 15)

1. ระวัง ได้แก่ การเอาใจใส่ไม่ละเลย
2. ดูแล ได้แก่ การตรวจสอบ กำกับ ตรวจสอบตรา
3. ป้องกัน ได้แก่ การกระทำในทางที่จะขัดเหตุที่ทำให้กระทำผิดวินัย
4. เยียวยา ได้แก่ การแก้ไขและปรับปรุงหรือส่งเสริมให้มีวินัยดีขึ้น

การเสริมสร้างวินัยของตนเอง มีวิธีง่าย ๆ ที่จะปฏิบัติ คือ

1. เรียนรู้และเข้าใจโดยแจ่มแจ้งถึงวินัยขององค์กรที่ตนสังกัดอยู่ว่า ให้ปฏิบัติอย่างไร และห้ามอะไร

2. สำนึกในหน้าที่ว่า จะต้องทำตามแบบอย่าง หรือต้องรักษาวินัยขององค์กรนั้น

3. ตระหนักในความสำคัญของวินัยว่า วินัยจะสร้างความคิดดี ความเจริญ และความสำคัญ ให้แก่ตนเองและหน่วยงาน

4. ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ และละเว้นการปฏิบัติในข้อห้ามโดยเคร่งครัด

เพื่อให้การเสริมวินัยมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนต้องยึดเกณฑ์ 3 ประการ เป็นเป้าประสงค์ คือ

1. วินัยจะต้องทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่พึงประสงค์ หรือสร้างความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

2. วินัยจะต้องคงรักษาเกียรติ และศักดิ์ศรีของเด็กไว้

3. วินัยจะต้องสามารถพยุ่ง สัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ระหว่างผู้ปกครองเด็กและตัวเด็กเอง
กิตติมา ปรีดีดิลก (2532) ได้กล่าวถึงวินัยที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียน จัดแบ่งไว้ 3 ประเภท คือ

1. วินัยเฉียบขาดแบบทหาร วินัยแบบนี้เป็นการใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียนจะทำดี เพราะกลัวถูกลงโทษ เป็นการยับยั้งบังคับนักเรียนให้อยู่ในกรอบแบบทหาร ถ้าใครทำผิดก็ถูกลงโทษ

2. วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน เป็นการจัดหาแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียนเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหา การจัดชั้นระเบียบวินัย ซึ่งวินัยลักษณะที่ไม่สามารถจัดให้ได้ตามความพอใจของนักเรียนทุกออกไป

3. วินัยที่เกิดจากการรู้จักความรับผิดชอบและเกียรติของตนเอง เป็นการพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือเกียรติของตน และรู้จักรับผิดชอบต่อการที่จะรักษาเกียรตินั้นไว้

แนวคิดนี้ถือว่าจุดมุ่งหมายของการมีวินัยก็คือ การให้คนมีความประพฤติดี คนจะมีความประพฤติดีก็ต่อเมื่อมีคุณธรรมประจำใจและนับถือเกียรติของตนเอง ถ้าเราคิดว่าเราเป็นคนดี เป็นคนที่มีเกียรติก็ย่อมจะไม่ทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงของเราเอง คนทำดีก็เพราะรักที่จะทำดีไม่ใช่เกรงกลัวอำนาจภายนอก การมุ่งให้คนรักษาเกียรติของตนเองเป็นจุดมุ่งหมายของการสร้างวินัย

ความสำคัญและความจำเป็นในการเสริมสร้างวินัยในตนเอง

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเสริมสร้างวินัยในตนเอง ดังนี้

เฮอลอค (Hurlock, 1984 : 393) ได้ให้ความสำคัญต่อการปลูกฝังวินัย ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กรู้สึกมั่นใจโดยบอกว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ
2. ช่วยให้เด็กหลีกเลี่ยงต่อความรู้สึกผิดหรืออับอายต่อสิ่งที่ผิด ความรู้สึกที่หลีกเลี่ยงไม่ได้นี้ จะทำให้ไม่มีความสุข และเกิดการปรับตัวที่ยาก วินัยจะช่วยให้เด็กอยู่ในมาตรฐานของสังคม
3. ช่วยให้เด็กเรียนรู้การประพฤติตน ที่จะเป็นทางไปสู่การเป็นผู้นำที่น่ายกย่อง นับถือ เป็นข้อบ่งชี้ของความรักและการยอมรับที่สำคัญ คือการปรับตัวประสบความสำเร็จและมีความสุข
4. ช่วยรักษาแรงจูงใจในการเสริมแรงของตน ซึ่งกระตุ้นให้เด็กได้รับสิ่งที่เป็นการต้องการของเขา
5. ช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึก ศีลธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการทำให้เด็กมีการตัดสินใจ และควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเอง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2537 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยในตนเองว่า เป็นฐานของความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การรอคอย การแก้ปัญหาของส่วนรวม สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง โดยใช้หลักการของเหตุผลโดยไม่ต้อง

ให้ผู้ใดมาคอยควบคุมบังคับ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จของบุคคลและส่วนรวม จึงควรส่งเสริมวินัยในตนเอง และการส่งเสริมวินัยในตนเองจะช่วยให้มีความสามารถ ดังต่อไปนี้

1. ด้านสติปัญญา ช่วยให้ผู้รู้จักคิดใช้เหตุผล ตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
2. ด้านสังคม อารมณ์และจิตใจ ช่วยให้เกิดกล้าคิด กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ เคารพ

สิทธิของผู้อื่น รู้การแบ่งปัน รู้จักการรอคอย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539 : 759) ได้กล่าวถึงความสำคัญของระเบียบวินัยว่าการมีระเบียบวินัยเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญทางบุคลิกภาพของเด็ก ทั้งนี้ เพราะผู้มีวินัยในตนเองจะเป็นผู้ที่รู้จักกาลเทศะ สนใจและเอาใจใส่ต่อสังคม เป็นผู้ที่มิระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และเมื่อใดก็ตามที่เด็กได้พัฒนาลักษณะดังกล่าวแล้ว เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่สังคมยอมรับ ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้ใหญ่

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (อ้างถึงใน เกษมศักดิ์ ผลดิลก, 2547 : 19) ได้อธิบายถึงความสำคัญของวินัยต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัวมีวินัยไม่ว่าจะเป็นวินัยภายนอกหรือเป็นวินัยภายในตนเองย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครอบครัวโดยเฉพาะสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัว เมื่อเติบโตขึ้นจากครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ดีย่อมเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีความมั่นคงทางจิตใจ กล้าที่จะเรียนรู้ ปรับตัวในสิ่งใหม่ๆ อันจะเป็นกำลังคนที่สำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศสืบไป

2. ด้านสังคม เมื่อกลุ่มคนในสังคมมีการรักษาระเบียบวินัย เคารพกฎเกณฑ์ของสังคมนร่วมกัน เช่น การช่วยรักษาสาธารณสมบัติ การเคารพไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นไปอย่างสงบสุข

3. ด้านเศรษฐกิจ ในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน มีการดำเนินงานของภาคธุรกิจอย่างรวดเร็ว โดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารเป็นเครื่องมือ เวลาจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง ซึ่งผู้ดำเนินการทางธุรกิจจะต้องรักษาและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ดังนั้น การมีวินัยตรงต่อเวลา และวินัยในตนเองเกี่ยวกับความซื่อสัตย์จึงจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

4. ด้านการเมือง การที่ประชาชนในสังคมไทยมีความเคารพ ยอมรับความคิดเห็นบุคคลอื่นแตกต่างไปจากตน และตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในฐานะประชาชน จะช่วยให้การพัฒนาทางการเมืองของประเทศเป็นไปได้อย่างง่ายดาย

ปรีชา ธรรมา (2546 : 33) กล่าวว่า วินัยในตนเองมีความสำคัญยิ่ง หากปราศจากการมีวินัยในตนเอง แม้จะมีคุณธรรมหรือความรู้อันลุ่มลึกเพียงใด ก็ไม่สามารถจะยังผลอันพึงปรารถนาให้บังเกิดขึ้นได้ วินัยเป็นในตนเองเป็นส่วนผสมสำคัญในการกระทำทุกอย่างให้เป็นผลสำเร็จ อันนับว่าเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่ความมุ่งหมาย ดังนั้น การมีวินัยในตนเองนอกจากจะเป็นการกระทำเพื่อความรู้อัน

และคุณธรรมภายในตัวบุคคลไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังเป็นการกระทำในอีกหลายประการด้วยกัน ได้แก่ เป็นการจัดระเบียบของชีวิตให้ดำเนินไปด้วยความเข้าใจอันดี ให้บรรลุถึงความมุ่งหมายในชีวิต เป็นการกระทำที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ไกลในอนาคต มีความดีงามมากกว่าสิ่งที่อยู่ใกล้ในขณะปัจจุบัน และมีความดีงามน้อยกว่า เป็นการกระทำเกี่ยวกับการระงับยับยั้งความรู้สึกการบังคับควบคุมขจัดความอยากได้ และการผัดผ่อนความพึงพอใจออกไป เป็นการเสียดสละความสุขสบายและความเพลิดเพลินใจเฉพาะหน้า ตลอดจนการพิจารณาเลือกกระทำในแนวทางที่ยากกว่า ขณะที่ไม่มีแนวทางง่ายกว่าการเปิดโอกาสให้เลือก

พระธรรมปิฎก (2539 : 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยไว้ว่า อยู่ที่ว่า การฝึกคนให้มีศีลนั้น มีความสำคัญมาก เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยอย่างที่เรียกกันว่าเป็นคนมีวินัยแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในสิ่งที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2539 : 16-20) กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างวินัยให้แก่เด็ก เพราะการมีความสัมพันธ์กับคนอื่น การรู้จักกฎระเบียบของสังคม และความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการบังคับใจตน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่า “กระบวนการทางสังคม” นอกจากนี้ก็ยังมีสิ่งที่สังคมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตามความคาดหมายต่างๆ ที่สังคมมีต่อบุคคล ศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็กทั้งสิ้น

นิตดา หงส์วิวัฒน์ (2541 : 1) กล่าวถึงความสำคัญของการเสริมสร้างวินัยไว้ว่า “วินัยสร้างความรับผิดชอบ วินัยสร้างระเบียบแบบแผน วินัยสร้างคนให้เป็นคนดี วินัยสร้างคนให้เป็นคนเก่ง” คนที่มีวินัยเท่านั้นจึงจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบ คนที่มีความรับผิดชอบเท่านั้นจึงจะเป็นผู้กล้าเผชิญกับอุปสรรคปัญหาประดามี และใช้สติไตร่ตรองแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุความรับผิดชอบ และผู้แก้ปัญหาบ่อยๆ เท่านั้น จึงจะนำมาซึ่งความเฉลียวฉลาด

ปราณี วิฑูรวานิชย์ (2542 : 142) กล่าวว่า การมีวินัยเป็นมงคลชีวิต ผู้มีวินัยย่อมเกิดสิริมงคลเป็นประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. สามารถดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม
2. สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสุขความเจริญอย่างอารยประเทศทั้งหลาย
3. ก่อให้เกิดสามัคคีในหมู่คณะ ทั้งนี้เพราะปฏิบัติตามวินัยอย่างเดียวกัน

สุชา จันท์เอม (กรมวิชาการ, 2542 : 23 อ้างอิงมาจาก สุชา จันท์เอม, 2531 : 49) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการสร้างวินัย มี 4 ประการ คือ

1. เด็กจะต้องเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เป็นพฤติกรรมที่ดีเป็นที่ปรารถนาของสังคม
2. เด็กจะต้องประพฤติตนในสิ่งที่ดีและขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
3. เด็กจะต้องทำความดี จนกระทั่งเกิดเป็นนิสัย โดยไม่ต้องมีใครคอยแนะนำ

4. ให้เด็กพอใจที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่ควร หลีกเลี่ยงในการปฏิบัติตนในสิ่งที่ไม่ดีไม่ควร พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2543 : 71) หนังสือมงคลชีวิตฉบับ “ทางก้าวหน้า” ในมงคลชีวิต 38 “มีวินัย” จัดเป็นมงคลชีวิตที่ 9 กล่าวว่า “คาบคมที่ไร้ฝัก ลูกกระเบิดที่ไม่มีสลักนिरภัย ย่อมเกิดโทษแก่เจ้าของได้ง่ายฉนั้นใด ความรู้ความสามารถ ถ้าไม่มีวินัยกำกับแล้วก็จะมีโทษแก่ผู้เป็นเจ้าของได้ ฉนั้น” ช่วงคาบทำฝักคาบไว้กันอันตราย ช่วงทำระเบิดก็ทำสลักนिरภัยไว้เช่นกัน” ฉนั้น เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนศาสนิกชนให้เป็นคนฉลาดรู้ ฉลาดทำแล้ว จึงทรงสาปทับด้วยว่าต้องมีวินัย” การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้งและทะเลาะกันก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุขสบาย การงานที่ทำก็จะเสียผลประโยชน์ วินัยจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมให้คนเราใช้ความรู้ความสามารถไปในทางที่ถูกที่ควร คือทำให้เป็นคน “ฉลาดใช้” ฉนั้นเอง

ทิสนา แคมมณี (นวรรตน์ วงศ์โสภา, 2544 : 13 อ้างอิงจาก ทิสนา แคมมณี, 2541) กล่าวว่า หากประเทศชาติต้องการที่จะแก้ปัญหาวิกฤติทางคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของสังคมอย่างจริงจัง จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายทั้งบุคลากรที่รับผิดชอบ ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน จะต้องหันมาร่วมมือกัน เพื่อนำวิธีการต่างๆ มาดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ปัญหาของการแก้ไขปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ไม่ได้อยู่ที่การขาดวิธีการที่จะสั่งสอนอบรม หรือพัฒนา สาเหตุคงมีหลายประการ เช่น การขาดความตระหนักในความสำคัญของปัญหา การขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง ขาดเวลา ขาดการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ขาดขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน การมีภาระเกินกำลังและสิ่งที่ขาดมากที่สุด คือ ขาดการร่วมมือกันนำวิธีการต่างๆ ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย

ประหยัด ยางกลาง (2546 : 15) สรุปว่า วินัยมีความสำคัญต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมมนุษย์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการรักษาระเบียบวินัย ทั้งนี้ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ความเป็นสมาชิกที่ดีในโรงเรียน และสถานศึกษา และความจำเป็นของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การควบคุมตนเองได้ ความมีระเบียบวินัย มีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา คือ ลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

มาลินี จุฑะรพ (2548 : 249) ได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างและรักษาสภาพการณ์อันจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของนักเรียน วิทยุร่น และความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ถ้าขาดวินัยในห้องเรียน และหากนักเรียนไม่อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน การดำเนินงานในโรงเรียนจะเป็นไปอย่างไม่มีราบรื่น ในที่สุดผลเสียก็จะเกิดขึ้นกับตัวนักเรียนเอง เช่น ห้องเรียนที่ไม่เป็นระเบียบ นักเรียนนี้ก็อาจจะทำอะไรก็ตามไปตามใจชอบ การเรียนของตนเองและของเพื่อนก็ต้องชะงักลง

2. วินัยเป็นเครื่องเตรียมตัวนักเรียน วัยรุ่น สำหรับการดำรงชีวิตในภายหน้า เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนและสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือกันและร่วมมือกันในการแก้ปัญหาสังคม เช่นปัญหาการจราจร ปัญหาการรักษาระบบนิเวศวิทยา ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า และปัญหาการเสียดายอาหาร ตลอดจนการสร้างวินัยสำหรับหมู่คณะเพื่อรองรับกับสังคมยุคใหม่ การมีวินัยในโรงเรียนเป็นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Sense of Responsibility) และรับผิดชอบในการกระทำต่าง ๆ ของตน อันจะนำผลมาสู่ตนเองและหมู่คณะของตนในอนาคต

3. วินัยเป็นเครื่องปลูกฝังการรู้จักควบคุมบังคับใจของตนเองไปทีละน้อย สถาบันครอบครัว และโรงเรียนมีหน้าที่ปลูกฝังอบรมส่งเสริมให้วัยรุ่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองดี ในสังคมและประชาธิปไตย (Democratic Society) พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และโรงเรียน จะต้องกระทำอยู่ตลอดเวลาและสม่ำเสมอ ด้วยการมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบ และให้ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด ตามกำลังและความสามารถของแต่ละคนซึ่งมีอยู่แตกต่างกัน ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องฝึกและอบรมชี้แจงให้เด็ก วัยรุ่น เห็นคุณค่าของความคิด ความงามและความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนในทางที่ชอบจนเป็นนิสัย (Habit) มีลักษณะนิสัย (Character) ที่จะนำความเจริญมาสู่ตนเองและสังคม ทั้งนี้ เด็ก วัยรุ่น จะต้องรู้จักนำตนเองให้ประพฤติและปฏิบัติกรงานในทางที่ถูกที่ควร

จากความสำคัญและความจำเป็นของการมีวินัยในตนเองดังที่นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การมีวินัยในตนเองเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความดีงาม ความเหมาะสม ความมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งของตนเองและสังคม ซึ่งจะส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งของตนเอง ครอบครัว สังคม และการพัฒนาประเทศชาติในที่สุด

ประเภทของความมีวินัย

นักการศึกษาและนักจิตวิทยา ได้แบ่งประเภทวินัยโดยยึดตามวัตถุประสงค์ และแนวทางการปฏิบัติไว้หลายประการ ดังนี้

ฉันทนา ภาคบงกช (2539 : 9) กล่าวถึงคุณลักษณะของความมีวินัย จำแนกได้ 2 ประเภทได้แก่

1. วินัยภายนอก ผู้ที่มีวินัยภายนอกจะมีการแสดงออกซึ่งมองจากภายนอกว่า เป็นการกระทำที่บังเกิดผลดีต่อตนเอง ส่วนรวม และสังคม เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่งหรือข้อตกลง พฤติกรรมที่ปรากฏเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอน บังคับหรือเสริมแรง แต่ผู้ที่มีวินัยภายนอกยังต้องได้รับการดูแลควบคุมอยู่เสมอ มิฉะนั้นอาจไม่ปฏิบัติตาม

วินัยที่กำหนดได้

2. วินัยในตนเอง ผู้ที่มีวินัยในตนเอง จะมีการแสดงออกคล้ายกับผู้ที่มีวินัยภายนอก แต่ไม่ต้องถูกควบคุมจากภายนอก เพราะได้รับการแนะนำหรืออบรมสั่งสอนประกอบด้วยเหตุผลอย่างดี และมีบรรยากาศของความรักความหวังดี ย่อมสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งในด้านด้านอารมณ์ และพฤติกรรมของตน เพื่อให้พฤติกรรมเป็นไปตามที่มุ่งหวังและไม่ขัดต่อระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้

ปราณี วิรุรวาณิช (2542 : 145) ได้แบ่งประเภทของวินัย ตามหลักของพระพุทธศาสนา ออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. อคาริยวินัย คือ วินัยของผู้ครองเรือน ได้แก่ เบญจศีล กุศลกรรมบถ 10 หรืออุโบสถศีล เป็นต้น

2. อนาคาริยวินัย คือ วินัยของบรรพชิต ได้แก่ ภิกษุ มีศีล 227 ข้อ กำกับไว้เป็นปฏิโมกข์สังวรศีล มีอินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล และปัจฉัยสันนิสสิตศีล ส่วนสามเณรมีศีล 10 ข้อ เป็นต้น
พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 249) ได้แบ่งประเภทของวินัยที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียนไว้ดังนี้ คือ

1. วินัยเฉียบขาดแบบทหาร (Absolute Authority) วินัยแบบนี้ใช้ความกลัวของเด็กเป็นเครื่องมือ เพื่อถือว่าเด็กยังเล็กอยู่ ยังไม่มีความคิด ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี เด็กจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่ง และระเบียบที่ครูในโรงเรียนวางไว้ ใครละเมิดจะได้รับโทษ ซึ่งผิดหลักการประชาธิปไตย วินัยที่ติน่าจะเป็นวินัยที่เกิดจากความรู้จักผิดชอบชั่วดีในส่วนตัวของนักเรียนเอง

2. วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน วินัยแบบนี้ถือว่า เมื่อนักเรียนได้กระทำการที่ตัวเองใส่ใจแล้ว ปัญหาเรื่องวินัยจะไม่เกิดขึ้น เช่น นักเรียนชอบวาดรูปในเวลาเรียน ครูจัดชั่วโมงวาดเขียนให้ เด็กจะเกิดการเลิกวาดรูปในชั่วโมงที่เรียนวิชาอื่น ๆ

3. วินัยที่เกิดขึ้นจากการรู้จักความรับผิดชอบ และเกิดจากเกียรติของตนเองในการสร้างให้นักเรียนรักเกียรติของตนเองนั้น ครูจะต้องยอมรับนับถือในเกียรติของนักเรียนเสียก่อน นักเรียนได้รู้จักการอบรมให้รู้จักการเป็นผู้นำ ผู้ตาม รู้จักความคิดริเริ่ม รู้จักการให้ความร่วมมือ สิ่งเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่โรงเรียนควรปลูกฝังให้มีในตัวนักเรียนทั้งสิ้น

สมเจตน์ อภิเมษฐ์รักษา (กุลชา ศิริเฉลิมพงศ์, 2544 : 16 อ้างอิงจากสมเจตน์ อภิเมษฐ์รักษา, 2520) กล่าวถึงประเภทของวินัยอย่างสอดคล้องกัน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยส่วนรวม หรือวินัยสำหรับหมู่คณะ (External Authority Discipline) หมายถึง วินัยที่ออกจากอำนาจภายนอก หรือวินัยภายนอก ผู้ที่มีวินัยภายนอกจะมีการแสดงออก ซึ่งมองจากภายนอกว่าเป็นการกระทำที่บังเกิดผลดีต่อตนเอง ส่วนรวม และสังคม เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่งหรือข้อตกลง พฤติกรรมที่ปรากฏเป็นผลจากการอบรมสั่งสอน บังคับหรือเสริมแรง แต่ผู้ที่มีวินัยภายนอกยังต้องได้รับการควบคุมดูแลอยู่เสมอ มิฉะนั้นอาจไม่ปฏิบัติตามวินัยที่กำหนดได้ วินัยส่วนรวมนี้จะต้องเป็นกฎเกณฑ์เป็นแนวทางกลางๆ ให้ทุกคนสามารถปฏิบัติ

ตามได้

2. วินัยในตนเอง (Self Discipline) หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่ปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองให้ปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองแล้ว ก็จะลดปัญหาในการปกครองนักเรียนได้อย่างมาก โรงเรียนไม่จำเป็นจะต้องออกข้อบังคับระเบียบให้มากมาย การควบคุมและการปกครองก็สะดวกสบาย เพราะตนเองจะต้องรู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางได้อย่างสุขสบาย รู้จักความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ตนรับผิดชอบ

ประหยัด ยางกลาง (2546 : 17) สรุปการแบ่งประเภทของวินัย ได้ตามลักษณะและแหล่งที่มา ได้แก่ วินัยตามโครงการสร้างเสริมวินัยทั่วประเทศ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วินัยในตนเอง และวินัยสิ่งแวดล้อม วินัยที่พบในโรงเรียนมี 3 ประเภท คือ วินัยแบบเฉียบขาด วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน วินัยที่เกิดจากความรับผิดชอบและเกียรติของตนเอง วินัยจากแหล่งที่มา มี 3 ประเภท คือ วินัยที่โรงเรียนกำหนดขึ้น วินัยที่โรงเรียนและนักเรียนกำหนดร่วมกันและวินัยที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติ ส่วนประกอบของระเบียบวินัยทั่วไป มี 2 ประเภท คือ ระเบียบวินัยในตนเองและระเบียบวินัยทางสังคม

รุจิรุ้ ภู่อาระ และคณะ (ไพบูลย์ ชำขันมาลี, 2548 : 28 อ้างอิงจาก รุจิรุ้ ภู่อาระ และคณะ ม.ป.ป. : 17) ได้แบ่งระเบียบวินัยออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทต่างก็มีแนวทางปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. ระเบียบวินัยส่วนตัว หมายถึง กฎเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติ หรือคติประจำใจ ซึ่งแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป ได้แก่ เพศ วัย ฐานะทางสังคม ระดับการศึกษา หน้าที่การงานหรือค่านิยม เช่น การตรงต่อเวลา ไปประพฤติผิดศีล เป็นต้น

2. ระเบียบวินัยในหน้าที่ หมายถึง กฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงาน เช่น วินัยของครอบครัวที่ทุกคนในบ้านต้องปฏิบัติในฐานะบิดา มารดา ลูกหลานหรือผู้อาศัย วินัยของโรงเรียนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เช่น การแต่งกาย การทำความเคารพ เป็นต้น

3. ระเบียบวินัยทางสังคม ได้แก่ แนวปฏิบัติอันดีที่ทุกคนในสังคมยึดถือปฏิบัติเหมือนกัน ก็มีลักษณะเหมือนกับวินัยส่วนตัว และวินัยในหน้าที่ แต่วินัยทางสังคมมีความหมายที่กว้างกว่า ทั้งวินัยทั้งสองเกี่ยวข้องกับกลุ่มเล็กกว่าวินัยทางสังคม ตัวอย่างของวินัยทางสังคม เช่น มารยาท กฎหมาย จารีตประเพณี หลักปฏิบัติทางศาสนา เป็นต้น

จากแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการแบ่งประเภทของวินัยมีความหลากหลายตามคุณลักษณะ วัตถุประสงค์ แนวทางปฏิบัติ หลักทางพุทธศาสนา และแหล่งที่มา เป็นตัวกำหนด ซึ่งหากสรุปแล้ววินัยมี 2 ประเภท คือ วินัยภายนอกที่สิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นผู้ควบคุม และวินัยภายในที่เกิดขึ้นเองด้วยตนเองไม่ต้องถูกควบคุมจากภายนอกนั่นเอง

แนวทางการเสริมสร้างวินัยในตนเอง

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้ให้แนวทางการเสริมสร้างวินัยและการสร้างวินัยในโรงเรียนไว้ดังนี้

วนิดา เสวกครุณทร (2537 : 72-73) ได้แนวคิดและแนวทางในการเสริมสร้างวินัยให้นักเรียนไว้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่สามารถสร้างวินัยให้กับเด็กได้ คือ การทำตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็กๆ ประพฤติปฏิบัติตน คอยชี้แนะ ตักเตือน รวมทั้งให้เหตุผลข้อดี ข้อเสีย ของการประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ได้
2. ชั้นเรียนกับการสร้างวินัย ซึ่งในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ครูต้องควบคุมจริงกับระเบียบข้อบังคับ ถ้าทำผิดก็ลงโทษและอย่างต่อเนื่อง
3. กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมสร้างวินัยในโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาครูประจำชั้นจะมีความใกล้ชิดมาก จึงเหมาะที่จะช่วยปลูกฝัง และสร้างนิสัยให้กับเด็ก ในหลายโอกาสที่เอื้ออำนวยให้ โดยเฉพาะตอนเช้าหลังการเคารพธงชาติ ซึ่งโรงเรียนส่วนมากมีการจัดกิจกรรมโฮมรูมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ การปรับตัว ตลอดจนการฝึกทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และกิจกรรมต่างๆ ควรวางโครงการอย่างมีจุดประสงค์และปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งมีการประเมินผล

ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2539) ได้เสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างวินัยในตนเองดังนี้

1. ควรเริ่มต้นส่งเสริมวินัยจากเรื่องทั้งภายในชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาความสะอาดให้คุ้นเคยกับการทำตามระเบียบง่ายๆ เช่น การเคารพสิทธิก่อนหลังจนเกิดเป็นนิสัยไม่ต้องจงใจหรือตั้งใจ ฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น ไม่สร้างมลภาวะ โดยให้เหตุผลแนวคิดเพื่อให้เด็กเข้าใจ รับผิดชอบเพื่อความสุขของตนเองและสังคม เมื่อวินัยภายนอกเกิดเป็นความเคยชินแล้ว จะฝึกจิตใจให้มีคุณธรรม มีความขยันขันแข็ง มีหิริโอตตปละ เป็นกำลังใจให้ทำในสิ่งที่เหมาะสมที่ควร
2. ควรลดการชี้แนะ บังคับ สั่งสอนและอบรมลง เพราะวินัยที่เกิดจากการควบคุมบังคับจากภายนอก มักไม่ถาวร ควรใช้หลักจิตวิทยาแบบมนุษยนิยมในการช่วยให้เด็กรู้จักคิด และตัดสินใจด้วยตนเอง สร้างข้อตกลงด้วยตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลงด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นวินัยในตนเอง
3. ควรรณรงค์ให้มีการส่งเสริมวินัย โดยใช้สื่อต่างๆ ผ่านสื่อมวลชน
4. ทำตนเองให้มีวินัย ทำครอบครัวให้มีวินัย ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมีวินัย ทำให้เพื่อนและผู้ใกล้ชิดมีวินัย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของวินัย และประพฤติปฏิบัติอย่างมีวินัย
5. วินัยร่วมมือกับองค์กรและสถาบันต่างๆ ที่สร้างเสริมวินัย

6. การกำหนดวินัย ควรปรับให้ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเป็นธรรมชาติ ควรฝึกการทำกิจกรรมกลุ่ม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2537 : 12) ได้แนะแนวทางในการส่งเสริมความมีวินัย ในตนเองดังนี้

1. สร้างบรรยากาศที่มีการผ่อนคลาย
2. ให้โอกาสนักเรียนริเริ่มทำกิจกรรมอย่างอิสระ
3. สนับสนุนให้นักเรียนมีโอกาสคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยกันสร้างข้อตกลง
5. แสดงความชื่นชมเมื่อนักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง ให้กำลังใจ
6. ทบทวนสิ่งที่นักเรียนได้กระทำ โดยการถามหรือชมเชย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 21) ได้ให้แนวคิดในการเสริมสร้าง วินัยไว้ 5 ประการ คือ

1. การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เพิ่ม และปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี เพื่อเป็น พื้นฐาน และปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี

2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวปฏิบัติผสมผสานกับหลักการ ทำให้เป็นพฤติกรรม ที่เคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่เขาทำได้ง่าย แต่การเข้าแถวไม่ใช้ วัฒนธรรมไทย เด็กไม่ได้เห็นแบบอย่างที่ดีอยู่เสมอ ดังเช่นการไหว้ของไทย ดังนั้น การไหว้จึงง่ายต่อ การปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว

3. การใช้องค์รวม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรม และสติปัญญา ซึ่งเป็น หลักการทางการศึกษา และหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจในความสำคัญของสิ่งที่จะ กระทำ มีความพอใจและยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ย่อมนำไปสู่ความพร้อมในการกระทำ

4. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่นหรืออุดมการณ์ และพยายามปฏิบัติ ตามเป้าหมายที่อาจมุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบ แม้ความภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติหาก ใช้มากเกินไป จะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบและพึงพากำลังใจภายนอก

5. การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้สำเร็จได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใดควบคุม วินัยจะก็หายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง

นวลศิริ เปาโรหิตต์ (2540 : 30-34) การสร้างวินัยให้เด็กยอมรับวินัย หรือกฎทุกกฎ ต้องมี ลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. กฎต้องสมเหตุสมผล หมายความว่า สิ่งที่ต้องการให้เด็กทำนั้น ควรเป็นสิ่งที่ดี เป็นไปได้ และเป็นเรื่อง que เด็กทำได้ในระดับอายุของเขา

2. กฎต้องถูกต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ คือต้องแน่ใจว่ากฎที่ตั้งไว้ในเด็กทุกเรื่องเป็นสิ่ง

ที่ชัดเจน อย่าให้มีข้อสงสัย

3. กฎต้องบังคับได้ คือต้องมีการกำหนดโทษ ถ้าทำผิดก็ต้องลงโทษอย่างจริงจัง ทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

กองวิจัยทางการศึกษา (2545 : 99-106) ได้เสนอรูปแบบในการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายของโรงเรียน ผู้บริหารต้องกำหนดให้การพัฒนาศักยภาพด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียนเป็นนโยบายของโรงเรียนอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร โดยผู้บริหารโรงเรียนประชุมชี้แจงรายละเอียดให้ครูทุกคนในโรงเรียนทราบ และเข้าใจถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ ความสำคัญ ประโยชน์ของการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน และกำหนดให้เป็นนโยบายที่ครู นักเรียนทุกคนในโรงเรียนต้องปฏิบัติร่วมกัน

2. แต่งตั้งคณะกรรมการ ตามที่โรงเรียนได้ตระหนักเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของความมีวินัยในตนเองของนักเรียน โดยกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนอย่างชัดเจนนั้น จำเป็นต้องมีคณะกรรมการรับผิดชอบในการดำเนินการ โดยให้มีการแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีแนวทางในการสรรหาแต่งตั้งหลายแนวทาง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อม ข้อจำกัด บุคลากร สภาพแวดล้อม และงบประมาณแต่ละโรงเรียน ดังนั้นคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของแต่ละโรงเรียนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน

3. กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพด้านวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและทั่วถึงนักเรียนทุกคน ซึ่งกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาสามารถกำหนดได้หลายแนวทาง

4. ดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด ผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการ ดำเนินการจัดประชุมครูทุกคนในโรงเรียน ชี้แจงรายละเอียดของกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในด้านมีการวินัยในตนเอง และเพื่อให้การดำเนินการตามกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ การพิจารณามอบหมายให้ครูรับผิดชอบการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

5. นิเทศ ติดตาม ประเมินผลระหว่างการดำเนินการพัฒนาศักยภาพการมีวินัยในตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

6. ประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน หลังจากดำเนินการพัฒนาศักยภาพการมีวินัยในตนเองของนักเรียนเสร็จสิ้นแล้ว ให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและพัฒนาศักยภาพด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน โดยประเมินและสรุปผลของแต่ละกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการและภาพรวมของการพัฒนา ในขั้นตอนนี้ควรมีเครื่องมือในการประเมินผล เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม และแบบสังเกต และควรสรุปผลการดำเนินงานให้ชัดเจน มีขั้นตอนอย่างเป็นระบบ หลังจากประเมินผล

แล้ว หากพบว่าการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 7 ถ้ายังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ควรมีการปรับปรุงแก้ไข แล้วดำเนินการตามขั้นตอนใหม่

7. ดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง จนเป็นงานประจำที่ต้องปฏิบัติ โดยมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม

โรงเรียนคุณธรรม มุลินธิยุวสตรีคุณ (2558 : 23-33) ได้เสนอแนวปฏิบัติในการขับเคลื่อนการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน ดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

มีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1. จัดประชุมเพื่อให้สร้างความเข้าใจเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาคณะครูในกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามรูปแบบและกลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษาด้านการแสดงความเคารพ ความรับผิดชอบ และการจัดระเบียบแถว ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย (Goal) บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการเสริมสร้างวินัย (Process) ผลผลิต (Output) และการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

2. แต่งตั้งและมอบหมายงานให้คณะทำงานรับผิดชอบ ในการวางแผนการลงมือปฏิบัติการประเมินผลและการปรับปรุงแผนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีวาระการทำงาน 1 ภาคเรียน/1 ปีการศึกษา

3. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายในของโรงเรียน ได้แก่ จุดแข็ง (ปัจจัยที่เสริมการสร้างวินัยด้านการแสดงความเคารพ ความรับผิดชอบ การจัดระเบียบแถว) และจุดอ่อน หรือข้อด้อยของโรงเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส (สภาพภายนอกที่เอื้อให้โรงเรียนสามารถเสริมสร้างวินัยให้กับนักเรียน เช่น ผู้ปกครองต้องการให้ลูกหลานมีวินัย โรงเรียนจึงควรให้การปลูกฝัง เป็นต้น) และสภาพภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของโรงเรียน เช่น ปัญหาของชุมชนที่โรงเรียน นักเรียน ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น รวมทั้งพิจารณาทบทวน วัสดุทัศนั ปรัชญาต่างๆ ของโรงเรียนด้วย เพื่อให้โรงเรียนรู้จักตนเอง และเลือกใช้ประโยชน์ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงของโรงเรียน

4. จัดเตรียมผู้เข้าประชุม เพื่อระดมสมอง โดยจัดกลุ่มผู้เข้าประชุมที่มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ ในกลุ่มเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น 1) กลุ่มครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา 2) กลุ่มนักเรียนแกนนำ เป็นต้น การพิจารณาจัดประชุมแต่ละกลุ่มที่มีพื้นฐานหน้าที่ความรับผิดชอบใกล้เคียงกัน เพื่อประโยชน์ในการมีความรู้ ความเข้าใจใกล้เคียงกัน ทั้งเรื่องเกี่ยวกับปัญหาด้านวินัยที่ต้องการพัฒนา และพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน นอกจากนี้

ขนาดของกลุ่ม ควรมีปริมาณที่ช่วยให้ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัดเตรียมไว้ในแผนงาน

5. จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ตามที่กำหนดไว้ในแผนงานตามความจำเป็น

ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีบทบาท ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 บทบาทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการแสดงความเคารพ ความรับผิดชอบ และการจัดระเบียบแถว

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	บทบาท
ผู้บริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามรูปแบบและกลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ด้านการแสดงความเคารพ 2. ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว 3. แต่งตั้งคณะทำงานและมอบหมายงานให้รับผิดชอบในการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแผนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้) 4. ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายในของโรงเรียน ได้แก่ จุดแข็ง (ปัจจัยส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้มีคุณภาพ) และจุดอ่อนหรือข้อด้อยของโรงเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลภายนอก ได้แก่ โอกาส (สภาพภายนอก ทั้งที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ 5. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้านคุณลักษณะ ความรู้ และความสามารถของผู้บริหารในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน เพื่อนำไปสู่การหาวิธีการพัฒนาตนเอง 6. จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 7. สนับสนุนการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน 8. นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และให้ข้อมูลย้อนกลับ
ครู	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามรูปแบบและกลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ด้านการแสดงความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	บทบาท
ครู	<ol style="list-style-type: none"> 2. ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายในของโรงเรียน ได้แก่ จุดแข็ง (ปัจจัยส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้มีคุณภาพ) และ จุดอ่อนหรือข้อด้อยของโรงเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (สภาพภายนอก ทั้งที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ 3. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้านคุณลักษณะ ความรู้และความสามารถของครูในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน เพื่อนำไปสู่การหาวิธีการพัฒนาตนเอง 4. ดำเนินการพัฒนาตาม ข้อ 3 5. ร่วมจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 6. ร่วมกิจกรรมในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 7. ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการ และให้ข้อมูลย้อนกลับ
นักเรียนแกนนำ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามรูปแบบและกลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ด้านการแสดงความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว 2. ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายในของโรงเรียน ได้แก่ จุดแข็ง (ปัจจัยส่งเสริมการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้มีคุณภาพ) และ จุดอ่อนหรือข้อด้อยของโรงเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (สภาพภายนอก ทั้งที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ 3. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้านคุณลักษณะ ความรู้และความสามารถของนักเรียนแกนนำในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน เพื่อนำไปสู่การหาวิธีการพัฒนาตนเอง 4. ดำเนินการพัฒนาตาม ข้อ 3 5. ร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 6. ประเมินผลการดำเนินการ และให้ข้อมูลย้อนกลับ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	บทบาท
กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามรูปแบบและกลไก การเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ด้านการแสดงความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว 2. สนับสนุนการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน 3. ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการ และให้ข้อมูลย้อนกลับ

ขั้นที่ 2 การวางแผนเสริมสร้างวินัยนักเรียน

การวางแผนเสริมสร้างวินัย ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหา หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยด้านการแสดงความเคารพ ด้านความ รับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว ที่ไม่พึงประสงค์ใน โรงเรียนและนอกโรงเรียน พฤติกรรมที่ไม่ ต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียนอีก เช่น ไม่ไหว้แสดงความเคารพ ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย เป็นต้น หรือช่วยกันวิเคราะห์หาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียน พฤติกรรมที่ต้องการ เห็นในโรงเรียน เช่น นักเรียนขยันศึกษาเล่าเรียน นักเรียนเดินแถวเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น
2. รวบรวมและจัดกลุ่มความคิดเห็นให้เป็นเรื่อง ๆ แล้วสรุปความเข้าใจของที่ประชุมให้ ตรงกัน
3. ค้นหาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายที่ต้องการเสริมสร้าง โดยใช้ข้อมูลความ คิดเห็นของที่ประชุม (ตามข้อ 2.1 และ ข้อ 2.2) ขอให้ที่ประชุมร่วมกันค้นหาวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา ที่อยากแก้ หรือพฤติกรรมที่จะใช้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ สิ่งที่ยอยากเห็น อยากทำ เช่น ความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบต่อการเรียน เชื่อฟังผู้ปกครอง เป็นต้น
4. จัดกลุ่ม “พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมาย” ให้เป็นเรื่อง ๆ โดยรวบรวมรายการ ที่เกี่ยวข้องกับการมีวินัยที่ได้จากการระดมสมอง แล้วนำมาจัดกลุ่ม เลือกรวมที่มีความหมายใกล้เคียง กันไว้ด้วยกัน กรณีมีคำศัพท์แตกต่างกันหลากหลายควรหาหรือในที่ประชุม และให้เลือกใช้คำศัพท์ที่มี ความเข้าใจตรงกัน ไม่ต้องตีความ
5. จัดลำดับความสำคัญของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมาย โดยให้ที่ประชุม ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายที่ต้องการทำก่อนหลัง

6. กำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายให้เป็นที่ทราบทั่วกัน กล่าวคือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมาย หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยในด้านการแสดงความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว ที่ทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น โดยการคิดวิเคราะห์พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้น เป็นพฤติกรรมที่เสริมสร้างให้เกิดวินัยที่ดีของโรงเรียน และสามารถใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ของโรงเรียนได้

7. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย โดยนำพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายมาวิเคราะห์และจำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น ข้อปฏิบัติของครู ผู้บริหาร และนักเรียน เป็นต้น ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม พฤติกรรมบ่งชี้แต่ละข้อ จะใช้เป็นตัวชี้วัดแสดงความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในโรงเรียน หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้น มากน้อย ระดับไหน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนสามารถกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ โดยมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายใด จำนวนเท่าไร และเป้าหมายเชิงคุณภาพโดยมุ่งให้กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นต้น

8. กำหนดนโยบายและ/หรือข้อตกลงร่วมกัน โดยนำเสนอผลการประชุมระดมสมองใน ส่วนของวินัยเป้าหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ทุกคนที่เข้าประชุมมีความเข้าใจตรงกัน และร่วมกันกำหนดเป็นนโยบาย/ข้อตกลงว่าจะนำมาปฏิบัติด้วยกัน โดยอาจนำเสนอใน รูปของตาราง ดังตัวอย่างตารางที่ 2.2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 พฤติกรรมบ่งชี้/ข้อปฏิบัติของวินัยเป้าหมาย จำแนกตามกลุ่ม

วินัยเป้าหมาย	พฤติกรรมบ่งชี้/ข้อปฏิบัติ (จำแนกตามกลุ่ม)		
	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความรับผิดชอบ	- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความรับผิดชอบ ฯลฯ	- สอนให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาด้วยตนเอง ฯลฯ	- รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ฯลฯ
การแสดงความเคารพ	- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการแสดงความเคารพ ฯลฯ	- สอนให้นักเรียนแสดงความเคารพครูในโอกาสต่างๆ ฯลฯ	- แสดงความเคารพครูในโอกาสต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ฯลฯ

9. การวางแผนดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ใน 3 แนวทาง คือ

9.1 การบูรณาการ (Integrated) เข้ากับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้

ทุกกิจกรรมของการเรียนการสอนในชั้นเรียนต้องทำเป็น “กระบวนการ” (Process) จึงจะได้ผลเต็มที่ แนวทางในการดำเนินการมีดังนี้

9.1.1 ประชุมครูทั้งโรงเรียน เพื่อรับทราบ “นโยบายการสร้างวินัยเป้าหมาย/อัตลักษณ์ของโรงเรียน” โดยการบูรณาการ (Integrated) เข้าไปกับรายวิชาต่างๆ ซึ่งใช้การเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ (Learning by Doing) โดยคุณครูเป็นผู้นำ และทำตนเป็นตัวอย่างของการวางแผน การทำงาน การประเมินผล การแก้ปัญหา พัฒนางานต่างๆ อย่างเป็นระบบ และทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วม (Active Participation) ในทุกขั้นตอน

9.1.2 บุคลากรในโรงเรียนทุกภาคส่วน “ต้องก้าวไปในทิศทางเดียวกันทั้งสิ้น” การฝึกฝน “วินัยเป้าหมาย” จึงจะได้ผล เพราะ “ความประพฤติของคนๆ หนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อคนอื่นๆ ในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้”

9.1.3 ผู้บริหาร และคณะครูต้องมีการประเมินร่วมกันตามความเป็นจริงที่เรียกว่า “Joint assessment of the actual situation” บ่อย ๆ อย่างช้าที่สุดไม่เกิน 1 เดือน ต่อ 1 ครั้ง เพื่อการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาความก้าวหน้าด้านวิชาการ และการฝึกฝนวินัยเป้าหมาย/อัตลักษณ์ของโรงเรียน หลักวิชาการที่จะต้องยึดถือไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ (The criteria for positive discipline) มีดังนี้

1) ต้องรู้ว่า “มีความคิดอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมเสมอ” ความคิดนี้ “อยู่ในใจและส่งผลให้เกิดการกระทำทางกาย” คุณครูต้องมั่นใจตนเองว่าตัวคุณครูนั้น “มีวิจารณญาณ (Critical Thinking)” มีความเมตตา และมีความหนักแน่นในเวลาเดียวกัน (kind and firm at the same time) กับความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรม (the belief behind the behavior) นั้น ๆ

2) ยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual respect) โดยผู้ใหญ่ทำตัวเป็นแบบอย่างจริงจัง เมตตา และมั่นคง เมื่อเกิดสถานการณ์ต่างๆ อันสะท้อนถึงความต้องการของเด็ก

3) ต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึก “มีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ และเห็นความสำคัญ (sense of belonging and significance) เมื่อใดที่เด็กมีความรู้สึกเช่นนี้ เมื่อนั้น “เขาจะถนอมรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม ประจุของๆ เขาเอง”

4) คุณครูและผู้ใหญ่ต้องเป็นแม่แบบ “แสดงให้เห็น” ในการใช้วินัยเป้าหมาย/อัตลักษณ์ของโรงเรียนควบคุมตนเอง ไม่ใช่มุ่งไปที่การควบคุมพฤติกรรมของเด็ก และเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม “คุณครูจะสามารถเปลี่ยน” ความคิดผิด และความเข้าใจที่ผิดให้ถูกต้องเหมาะสมได้” พฤติกรรมของเขาก็จะถูกเปลี่ยนไปเอง

5) ในความพยายามของคุณครูที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กนั้น ใช้หลักการ “ให้กำลังใจ แทนการลงโทษ Encouragement instead of punishment” เพราะการให้กำลังใจนั้นไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความสำเร็จเท่านั้น แต่มันเพิ่มขีดความมั่นใจในตนเองไปอีกนาน

การบูรณาการเสริมสร้างวินัยเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้นครูผู้สอนควรปฏิบัติดังนี้

- 1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวินัยเป้าหมายให้ชัดเจน
- 2) พิจารณาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายซึ่งเกิดจากการประชุมพิจารณา โดยทุกส่วนที่เกี่ยวข้องแล้ว เพื่อนำมาเป็นพฤติกรรมด้านวินัยที่จะต้องบูรณาการเข้ากับรายวิชาที่สอน
- 3) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้และเนื้อหาในรายวิชาที่สอน ว่ามีเนื้อหาใดตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีที่สามารถบูรณาการเสริมสร้างวินัยในด้านดังกล่าวลงไปในกระบวนการเรียนการสอนได้
- 4) พิจารณาว่ามีพฤติกรรมใดที่ควรสอดแทรกในระหว่างการสอนในชั้นเรียน นอกเหนือไปจากการบูรณาการเข้ากับเนื้อหาวิชาที่สอนได้อีกบ้าง เช่น การส่งงานให้ตรงตามเวลาที่กำหนด การรับผิดชอบทำความสะอาดชั้นเรียนทำชั่วโมงเรียน เป็นต้น

5) วางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายที่ต้องการเสริมสร้างให้แก่ผู้เรียนเข้าไปในเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน โดยพิจารณาสื่อที่เหมาะสม และการวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมเหล่านั้น

- 6) ลงมือสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้
- 7) วัดและประเมินผลพฤติกรรมทางด้านวินัยของผู้เรียน

9.2 การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียน เช่น

- โครงการเสริมสร้างวินัย
- กิจกรรมที่สอดแทรกในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

การจัดทำโครงการเสริมสร้างวินัย เป็นโครงการเชิงรุกที่เน้นให้เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ เด็กนำเสนอ ในรูปแบบของโครงการกลุ่มด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการมีวินัยเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณลักษณะ/พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลงและกฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ครอบครัว และสังคม โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป้าหมายผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นระบบขยายการมีส่วนร่วมไปยังบุคคลต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน

การจัดทำโครงการเสริมสร้างวินัย (Discipline Project) จะแบ่งกลุ่มตามความสนใจ โครงการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืออาจแบ่งตามระดับชั้นเรียน แล้วจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือประชุมอภิปรายหรือ หรือประชุมระดมสมอง โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1) วิเคราะห์ปัญหา หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งกลุ่มต้องการให้โรงเรียนมีการแก้ไข โดยตั้งคำถามให้ทุกคนคิดวิเคราะห์ เช่น พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ การแสดงความเคารพที่อยากปรับปรุงมีอะไรบ้าง หรือมีอะไรที่ยังไม่ได้ทำ เป็นต้น

2) ควรจัดลำดับปัญหาที่สำคัญด่วนที่สุด ที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าควรรีบแก้ไข เลือกลงมา 1 ปัญหา ตามความเห็นของที่ประชุม

3) หาสาเหตุของปัญหา โดยนำปัญหาที่คัดเลือกแล้ว มาระดมสมองหาสาเหตุของปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุปัจจัยภายในและ/หรือปัจจัยภายนอกอย่างไรบ้าง อาจใช้การอภิปรายหาเหตุผล นำข้อมูลสถิติ ข้อเด่น ข้อด้อย ความเป็นไปได้ ความเร่งด่วนมาพิจารณาประกอบ เพื่อหาข้อยุติในการตัดสินใจเลือกเป็นประเด็นปัญหาที่อยากแก้ไขมากที่สุด

4) กำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ โดยนำปัญหาที่คัดเลือกมา กำหนดเป้าหมาย ทั้งเป้าหมายเชิงปริมาณ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นักเรียนชั้นไหน จำนวนเท่าไร ฯลฯ เป็นต้น และกำหนดเป้าหมายเชิงคุณภาพ หมายถึง พฤติกรรมอะไรที่ต้องการให้เกิดขึ้น หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างไร

5) กำหนดชื่อโครงการ ที่ชัดเจนเข้าใจง่าย และควรสะท้อนกิจกรรม และกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น “โครงการเสริมสร้างวินัยในตนเอง” “โครงการแถวดีมีวินัย” เป็นต้น

6) กำหนดวิธีแก้ไขปัญหา หรือ วิธีดำเนินงานเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น จะมีแผนอย่างไร คำถาม : วิธีการแก้ไขแต่ละสาเหตุ ทำอย่างไรบ้าง

7) วิเคราะห์และกำหนดหลักธรรม / พระราชดำรัส / พระราชดำริ / คำสอน ที่ใช้เป็นหลักคิดในการดำเนินโครงการ โครงการแต่ละโครงการสามารถมีตัวบ่งชี้หลายข้อเป็นหลักคิดในการปฏิบัติโครงการได้

8) การเชื่อมโยงไปสู่วินัยเป้าหมายของโรงเรียน โดยที่ประชุมพิจารณาว่าจะเชื่อมโยงไปสู่วินัยเป้าหมายของโรงเรียนได้อย่างไร ซึ่งโครงการแต่ละโครงการสามารถเชื่อมโยงไปสู่วินัยเป้าหมายได้หลายข้อ โดยพิจารณาถึงกระบวนการในการปฏิบัติโครงการและวินัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้น

9) กำหนดวิธีการวัดและประเมินผล โดยกำหนดตัวชี้วัดเพื่อวัดหรือประเมินผลว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอะไร ไปมากน้อยเพียงไรในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

10) จัดทำร่างเอกสาร โครงการเสริมสร้างวินัยโดยรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจัดทำเป็นเอกสาร ร่างโครงการเพื่อนำไปทดลองปฏิบัติสักระยะหนึ่ง แล้วจึงปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของโรงเรียนก่อนนำไปใช้จริง ทั้งนี้ เนื่องจากโครงการเสริมสร้างวินัยเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้พัฒนาทักษะการคิด และการปฏิบัติงานกลุ่มของนักเรียน จึงควรจัดทำโครงการฉบับร่าง แล้วนำไปทดลองใช้ก่อนสักระยะ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ แล้วปรับปรุงแผนเป็นระยะ ๆ

จนกลุ่มคิดว่าสามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลตรงตามความต้องการได้แล้ว

11) จัดทำรายงานโครงการเสริมสร้างวินัย โดยนำข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการทดลองทุกขั้นตอน มาเรียบเรียงให้อ่านเข้าใจง่าย อาจใช้รูปแบบการเขียนโครงการเสริมสร้างวินัย หรือรูปแบบตามความเหมาะสมของโรงเรียน กรณีมีข้อคิดเห็น ข้อทักท้วง ของผู้บริหาร และคณะทำงาน ควรร่วมกันชี้แจงและ/หรือพิจารณาปรับปรุง แก้ไขแผนโครงการให้แล้วเสร็จ และเผยแพร่ใช้เป็นโครงการจริงต่อไป โครงการเสริมสร้างวินัย ประกอบด้วย

- ชื่อโครงการ
- ความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์
- กลุ่มเป้าหมาย
- แผนการดำเนินโครงการ
- แนวคิด / นวัตกรรมที่นำมาใช้
- ความเชื่อมโยงสู่วินัยเป้าหมาย
- วิธีการวัดและประเมินผล
- ผู้รับผิดชอบโครงการ

9.3 การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ในการเสริมสร้างวินัยให้กับนักเรียน ส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมภายในที่เอื้อต่อการมีวินัย ซึ่งเป็นบรรยากาศทั้งทางกายภาพและจิตใจของบุคลากรในโรงเรียน เช่น

- ปลูกต้นไม้ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสงบ มีความสุข
- สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เต็มไปด้วยความรักความเมตตาทั้งในห้องเรียน

และนอกห้องเรียน

- ทุกคนในโรงเรียนให้เกียรติ ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ หรือมีอคติ หรือมีการข่มเหงรังแกกัน

- กิจกรรมส่วนใหญ่ในโรงเรียนเน้นความร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน

แนวทางการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างวินัยอาจทำได้โดยการทำโครงการ/โครงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน โครงการจัดทำป้ายสัญลักษณ์ที่เตือนให้นักเรียนรักษาวินัย/มีความรับผิดชอบ/ต่อต่อเวลา ฯลฯ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการมีวินัย เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การร่วมกันลงมือปฏิบัติ

การร่วมกันลงมือปฏิบัติ มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ลงมือปฏิบัติด้วยกันตามแผนปฏิบัติงาน ในทุกกิจกรรมนักเรียนจะได้เรียนรู้จากการลงมือทำ โดยการสังเกต คิดพิจารณาปรับปรุงกิจกรรมให้นำไปสู่ความสำเร็จ ประการสำคัญ ได้เรียนรู้จากการร่วมกันทำงานเป็นทีมงานที่ดีด้วยกัน หลักสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยในการรวมกลุ่มของนักเรียนให้ทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างมีความสุข คือ ความเป็นกัลยาณมิตร ทุกคนในกลุ่มจะทำงานอย่างสนุกสนานร่วมกับเพื่อนๆ ที่มีความเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

3.2 เมื่อจบแต่ละกิจกรรมย่อยให้ทำ AAR (After Action Review) เป็นการพูดคุยกัน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 4 การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และให้ข้อมูลย้อนกลับ

ในการทำกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ควรมีคณะทำงานทำหน้าที่นิเทศติดตามให้คำปรึกษาหารือ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาสอนงาน และให้ความช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่จำเป็นอย่างมีกัลยาณมิตร เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ตามขั้นตอน เป้าหมาย และกำหนดเวลาที่คาดหวังไว้ ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อนและหลังการทำงานเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยพิจารณาตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ในกิจกรรม/โครงการ เช่น ร้อยละของจำนวนนักเรียนที่มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น เป็นต้น

ในส่วนของงานนิเทศควรเป็นในรูปแบบกัลยาณมิตรนิเทศที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ

- 1) ให้อใจ คือ การสร้างศรัทธาในการพัฒนา โดยสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนครู และผู้บริหาร สร้างความเข้าใจในเป้าหมาย กระบวนการเสริมสร้างวินัย และแสดงให้เห็นว่า มีความตั้งใจที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน
- 2) ร่วมใจ คือ เน้นให้เกิดความร่วมมือ
- 3) ตั้งใจ คือ ให้ทุกคนมีความแน่วแน่ที่จะช่วยกันเสริมสร้างวินัยนักเรียน
- 4) เปิดใจ คือ ให้ทุกคนพร้อมยอมรับผลของการประเมินการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน เพื่อการปรับปรุงพัฒนาต่อไป

การติดตามประเมินผล โดยจัดให้มีการประเมินผล/สัมภาษณ์ผลการปฏิบัติงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

การให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนาการเสริมสร้างวินัยนักเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- การทบทวน ปรับปรุง และพัฒนา โดยการนำผลจากการนิเทศติดตาม ประเมิน มาใช้ ในการปรับปรุงพัฒนาดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ทั้งในระหว่างการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

- การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลและติดตามผล
- การจัดประชุมเพื่อสะท้อนผลจากการดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ประเมิน และวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุ จุดอ่อน ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การประเมินผลการปฏิบัติงาน การประเมินผล จะช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น การประเมินผลควรทำ 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินผลในระดับกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัย และการประเมินผลภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน ดังนั้นการเลือกใช้ตัวบ่งชี้จึงมีความสำคัญ และมีผลต่อการแสดงผลความสำเร็จแตกต่างกัน ตัวชี้วัด หมายถึง คุณลักษณะของความประพฤติ พฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือประเมิน ควรใช้คำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ และระบุ การประเมินเชิงปริมาณ และ/หรือเชิงคุณภาพ เช่น

- ตัวบ่งชี้เชิงปริมาณ : จำนวนนักเรียนที่มีความรับผิดชอบในการเรียนเพิ่มมากขึ้น
- ตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพ : นักเรียนสร้างสรรค์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างหลากหลาย

4.1 การประเมินผลในระดับกิจกรรม โครงการเสริมสร้างวินัย/ ตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินผลกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัย อาจแบ่งออกตามช่วงเวลาของแผน

1) การเริ่มกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัย อาจใช้ตัวบ่งชี้เพื่อประเมินการเตรียมความพร้อม และกิจกรรมที่ปฏิบัติงานขั้นต้น เช่น

- มีการประชุมสร้างความเข้าใจ
- มีการแต่งตั้งคณะทำงาน
- ร้อยละของผู้สนใจเข้าร่วมประชุมฟังคำชี้แจง ฯลฯ เป็นต้น

2) ช่วงระยะกลางแผนของกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัย อาจใช้ตัวบ่งชี้เพื่อประเมินผลการทำกิจกรรม/โครงการ ในช่วงครึ่งแผนได้ผลอย่างไร เพื่อใช้ในการปรับปรุงแผนปฏิบัติงาน เช่น

- ร้อยละของกิจกรรม/โครงการที่ปฏิบัติได้ตามแผนที่กำหนดไว้
- ร้อยละของครูที่บูรณาการเสริมสร้างวินัยในการจัดการเรียนการสอน
- ร้อยละของผู้สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม/โครงการ
- จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นไปตามแผน ฯลฯ เป็นต้น

3) เมื่อสิ้นสุดกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัย ควรใช้ตัวบ่งชี้เพื่อประเมินผลสำเร็จของโครงการเสริมสร้างวินัย เช่น

- ร้อยละของกิจกรรม/โครงการที่บรรลุเป้าหมายสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด
- ร้อยละของผู้สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม/โครงการตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ
- พฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ที่กำหนดไว้ในกิจกรรม/โครงการ) เพิ่มขึ้น
- พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (ที่กำหนดไว้ในกิจกรรม/โครงการ) ลดน้อยลง

ฯลฯ เป็นต้น

4.2 การประเมินผลภาพรวมของโรงเรียน โรงเรียนแต่ละแห่งจะมีการจัดทำกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยหลายเรื่องมากมายบางโรงเรียนมีกิจกรรม/โครงการแบ่งตามจำนวนห้องเรียน ชั้นเรียน ชมรม กลุ่มสนใจ เป็นต้น เมื่อประเมินผลระดับ กิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยแล้ว ให้นำผลมาใช้ประเมินผลภาพรวมของโรงเรียน โดยนำวินัยเป้าหมายของโรงเรียนที่ได้กำหนดไว้มาใช้เป็นเป้าหมายในการประเมินผล แล้วนำวินัยเป้าหมายที่ระบุพฤติกรรมบ่งชี้ มาเป็นหลักในการพิจารณาประกอบ แล้วจึงกำหนดตัวบ่งชี้ภาพรวม เช่น

วินัยเป้าหมาย : ความรับผิดชอบ

วินัยอัตลักษณ์ของผู้บริหาร : ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลเป็นหลัก

ตัวบ่งชี้ : พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารเพิ่มขึ้น

ตัวบ่งชี้ภาพรวม จะใช้วัดระดับความสำเร็จของการพัฒนาวินัยทั้งโรงเรียน โดย

พิจารณาจากเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ตัวชี้วัดภาพรวมที่สำคัญ เช่น

1. มีกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาวินัยเป้าหมายทั้งโรงเรียน
2. มีกลไกคณะทำงานและใช้กิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยเป็นเครื่องมือที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาโรงเรียน
3. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง
5. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวินัยในโรงเรียนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร โรงเรียน ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน

6. มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการเสริมสร้างวินัย และมีการบูรณาการกับการจัดการ

เรียนรู้ในชั้นเรียน

7. เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนอื่น ๆ

นอกจากนี้ อาจเพิ่มเติมตัวบ่งชี้ความสำเร็จภาพรวมเพิ่มอีกได้ ตามสถานการณ์จริงและความต้องการของโรงเรียน เช่น

- มีการขยายเครือข่ายโรงเรียนวินัย
- มีภาคีความร่วมมือในการพัฒนาวินัยนักเรียนในกลุ่มโรงเรียน และ/หรือชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนอื่นๆ ในภูมิภาค
- มีกิจกรรม/โครงการเสริมสร้างวินัยกระจายอยู่ในทุกกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียน
- ครูออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการการมีวินัย
- ครูเป็นต้นแบบที่ดีงามของนักเรียน
- นักเรียนในโรงเรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมพึงประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการมีวินัย ชัดเจน เป็นรูปธรรม สม่่าเสมอ

- พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนลดลง
- พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้น

4.3 ผลลัพธ์/ผลที่คาดว่าจะได้รับ การมีกระบวนการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน มีกิจกรรม /โครงการเสริมสร้างวินัย มีกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัยเป็นเครื่องมือให้ทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมกัน สร้างสรรค์คุณงามความดีเป็นเป้าหมายที่ประสบความสำเร็จแล้ว โรงเรียนยังได้รับประโยชน์มากมาย เช่น

1. ครูจะมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ และเห็นคุณค่าของอาชีพครู มีศักยภาพในการออกแบบ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวินัยนักเรียน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับทั่วกัน
2. นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิด มีความรับผิดชอบ รู้จักแสดงความสามารถที่ถูกต้อง เหมาะสม และการมีระเบียบวินัยในการเข้าแถว เดินแถว มีกตัญญูในการดำเนินชีวิต พึ่งตนเองได้ และช่วยเหลือสังคมได้
3. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ครู บุคลากร นักเรียน และผู้ปกครอง เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
4. นักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น และผลการสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) อยู่ในระดับที่ดีขึ้น
5. นวัตกรรมจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวินัยนักเรียน ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ ในการนำไปต่อขยายผลเชิงวิชาการให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น
6. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สังคม ชุมชน ประชาชนจะให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวินัยร่วมกัน เพื่อความสุขของประเทศ อนึ่ง เมื่อโรงเรียนได้พัฒนาเป็นโรงเรียนที่มีวินัยแล้ว นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายแล้ว ยังเป็นการถวายเป็นการกุศลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกด้วย

จากแนวทางการเสริมสร้างวินัยนักเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ามีหลายแนวทาง มีทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจ การให้คำแนะนำ การเป็นแบบอย่าง การจัดโครงการ/กิจกรรม ตลอดจนการดำเนินการเป็นขั้นตอนโดยใช้กระบวนการร่วม ตั้งแต่ศึกษาปัญหา หาแนวทาง ดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ และสรุป นิเทศ ประเมินติดตามผล ซึ่งแนวทางใดจะนำไปใช้หรือปรับใช้เพื่อให้นักเรียนมีวินัยตามเป้าหมายที่มุ่งหวังไว้ได้อย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความสอดคล้อง และบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ เป็นสำคัญ

ตอนที่ 5 ไตรสิกขา

ความหมายสิกขาหรือการศึกษา

สิกขาหรือการศึกษา ความหมายของคำว่า สิกขา/การศึกษาในพระพุทธศาสนาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2546 : 484) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า สิกขา มาจากภาษาสันสกฤตว่า สิกขา และมาจากบาลีว่า สิกขา แปลว่า การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542 : 15) ได้ให้ความหมายดังนี้

คำว่า สิกขา เป็นคำที่มาจากสันสกฤต ถ้าเป็นบาลีเรียกว่า สิกขา มีความหมายเดียวกัน สิกขา คือ หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา

การศึกษา มาจาก คำว่า สิกขา ในภาษาบาลี ซึ่งแยกได้เป็น สะ กับ อิกขะ สะ แปลว่า เอง ตัวเอง อิกขะ แปลว่า เห็น การเห็น เมื่อรวมความกันแล้วแปลว่า การเห็นตนเอง โดยตนเอง เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง หรือเพื่อเข้าใจในตนเองให้แจ่มแจ้งและถูกต้อง ได้แก่ การมีสัมมาทิฐิ คือ เข้าใจเรื่องความดับทุกข์ ความรู้จักเหตุให้เกิดทุกข์ ความรู้จักการดับทุกข์ และความรู้จักทางให้ถึงความดับทุกข์

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 42) ได้ให้ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนาว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนาหมายถึงการฝึกปฏิบัติเป็นอย่างน้อย คือ การทำลงไปจริงๆ ไม่ใช่เพียงแค่ ศึกษาเล่าเรียน ให้รู้ ให้เข้าใจ จดจำได้ เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติพร้อมกันไปด้วย จนเกิดเป็นความเห็นแจ้ง เป็นปัญญาในขั้นสูง เพื่อทำลายอวิชชา

ประเวศ วะสี (2542 : 115-116) ได้ให้ความหมายคำว่า สิกขา หรือ ศึกษา ว่า คือการศึกษา วิธีชีวิตที่ดี ประกอบด้วยระบบการอยู่ร่วมกันที่ดี คือ ศีล หมายถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความปกติ ระบบการอยู่ร่วมกันของชีวิตควรจะต้องประกอบด้วยการพัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย ทำให้ระบบการอยู่ร่วมกันดียิ่งๆ ขึ้น ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา ที่เรียกว่าการศึกษาทั้ง 3 หรือ ไตรสิกขานั้น เพราะเป็นวิถีชีวิตทั้งหมด วิถีชีวิตทั้งหมดคือการศึกษา การศึกษาจึงไม่เพียงแต่การเรียนวิชา

จากคำนิยามข้างต้นดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ลิกขา หรือศึกษา หมายถึงการเรียนรู้ การฝึกฝน การอบรม เป็นการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมภายนอกที่อยู่รอบข้าง และการเรียนรู้จากธรรมชาติภายใน เพื่อสิ้นไปแห่งกิเลส พร้อมไปกับการปฏิบัติจริง

ความหมายไตรสิกขา

คำว่าไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสอนสองคำ คือ 1) ไตร หรือ ตริ ในภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงตามภาษาบาลีว่า ทิ แปลว่า สาม 2) คำว่า ลิกขา ภาษาบาลี ซึ่งตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมตามความประพฤตินำให้บริสุทธิ์ (พระไตรปิฎก อภ.ติก. (ไทย) 20/91/320)

ท่อนแก้ว เจริญอักษร (2541 : 30) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ในทางธรรม หมายถึง การฝึกอบรมพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าให้พัฒนาสูงสุด คือ เข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายตามแบบแผนที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งสั่งสอนแก่พระภิกษุโดยตรง การฝึกอบรมหรือพัฒนาตน ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย

1. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
2. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
3. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2544 : 15) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า การฝึกอบรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนา กระบวนการทางการปฏิบัติทั้งหมด เป็นหลักการศึกษาแบบพุทธ หรือการศึกษาแบบธรรมชาติ 3 อย่าง คือ

1. ศีล หมายถึง ขั้นตอนประพฤติเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต โดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่การดูแล การฟัง การกินอยู่ บริโภค ซึ่งความหมายในที่นี้ คือ หมายถึงศีล 5
2. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนจิตให้ยิ่งขึ้นด้วยสภาพจิตที่หนักแน่น มั่นคง มีความสุข ความสงบ มีความแน่วแน่ เรียกว่าใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน เป็นต้น
3. ปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเหตุผล รู้ความจริงของโลก และชีวิต จนกระทั่งสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ ไม่ตกอยู่ในการครอบงำของสิ่งทั้งหลาย

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 134) กล่าวว่า ไตรสิกขา หรือ ลิกขา 3 หมายถึง การปฏิบัติหรือการประพฤติกระทำที่เป็นหน้าที่ของบุคคลโดยตรง โดยแบ่งศึกษาไว้ 3 ประการ คือ 1) ศีลสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนศีล 2) จิตตสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนจิต (สมาธิ) และ 3) ปัญญาสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนปัญญา

พระมหาเสกสรร จิรภาโส (2552 : 10) ได้กล่าวว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขาทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาตน กาย วาจา ใจ ให้มีอิสระเหนือการถูกรอบงำด้วยอำนาจความชั่ววนในรูปแบบต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการล่วงละเมิด หรือเสียสภาวะปกติทางกาย วาจา ใจ ของตน

ทิสนา เขมมณี (2550 : 159) ได้ให้ความหมายไตรสิกขา ว่าหมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับศึกษา คือฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด ประกอบด้วย

1. อริศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
2. อริจิตตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
3. อริปัญญาสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 198) ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาในหนังสือ “จริยศาสตร์” ว่าเป็นข้อปฏิบัติ มี 3 อย่าง คือ

1. ศีล ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อย ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล

2. สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกรู้ตัวทั่วพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

3. ขั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวงถึงกับเกิดความสดสังเวชเบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริงๆ การฝึกฝนเช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 หมายถึง การปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้อง ดิฉาม มีสมาธิ รู้แจ้งเห็นจริง ดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ด้วยกระบวนการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ และปัญญา

กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา

นักการศึกษา นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 44-45) ได้กล่าวถึงกระบวนการศึกษาตามหลักของไตรสิกขาว่ามีลักษณะเด่น และใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ซึ่งได้สรุปวิเคราะห์เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยตนเอง ศีล สมาธิ และปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดูหรือการบอกเล่าต้องเรียนรู้

ด้วยการกระทำเรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุม เรียนด้วยความอดกลั้น อดทน ข่มใจ และเรียนด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับขั้นนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมาประเมินให้ได้

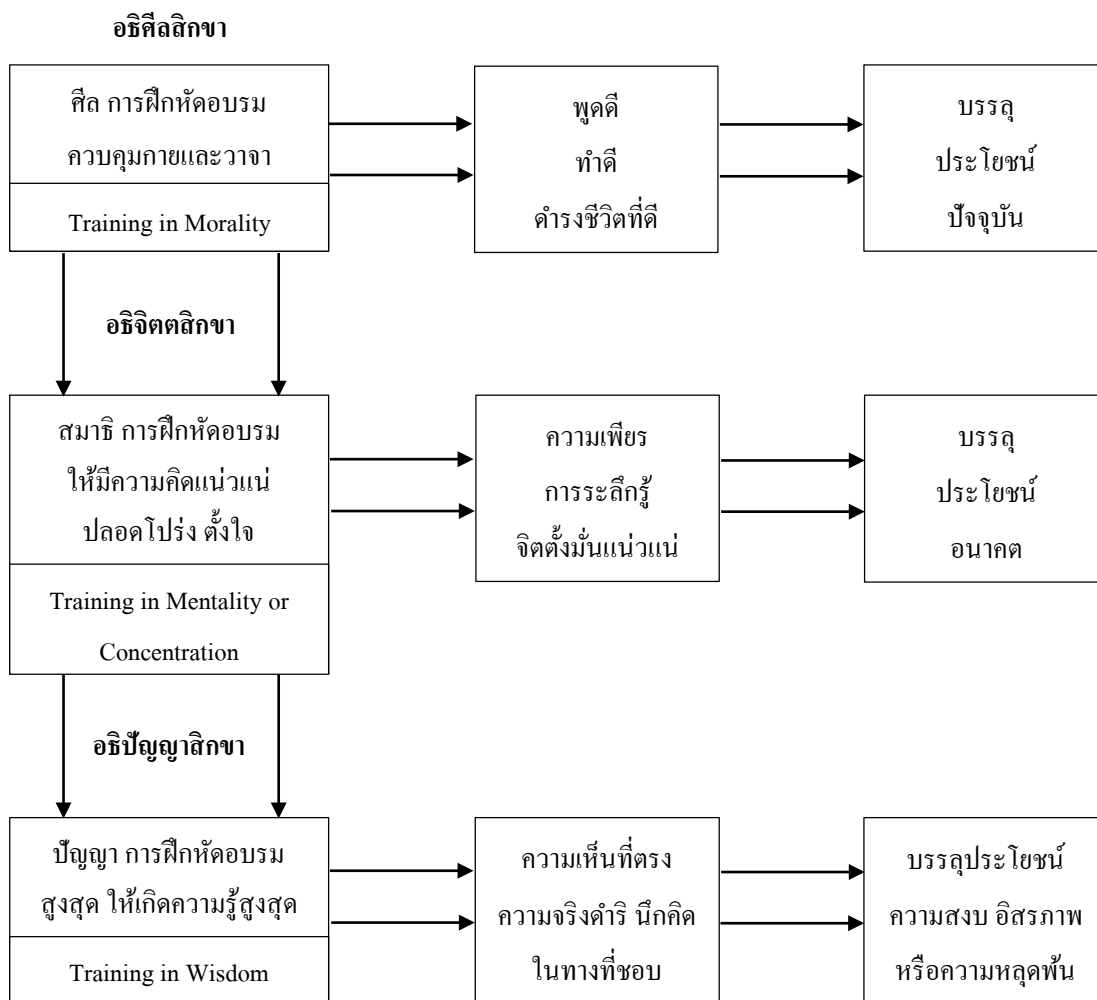
2. เรื่องจากศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขานี้ จึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญาฝึกฝนไปทีละขั้น จนสามารถวินิจฉัย แยกแยะสิ่งดี (อย่างที่เรียกว่า รู้ผิดชอบชั่วดี) สิ่งชั่ว แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรมและมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

3. การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนที่เป็นขั้นตอน สืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยการควบคุมความประพฤติของทางกายและทางวาจานั้น เป็นกระบวนการที่สังเกตเห็นได้ชัดเหมือนการกำจัดเศษสวะทั้งหลายที่ลอยมาตามสายน้ำนั้น หากสังเกตอย่างตั้งใจก็จะมองเห็นได้ ครั้นผู้ศึกษาฝึกปฏิบัติต่อไปจนสามารถกำจัดกิเลสอย่างละเอียดที่ฝังลึกแอบซ่อนอยู่ในกมลสันดานเสียได้ ก็เหมือนกับ การกลั่นน้ำที่แม้จะดูใส แต่มีตะกอนตกตะกอนนอนก้นอยู่ให้บริสุทธิ์ใสสะอาด ผู้ที่ฝึกหัดอบรมตามกระบวนการนี้จึงเรียนลัด ไม่ได้หลอกตนเองและผู้อื่น และผู้ที่เรียนได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาและใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาตปริญา การกำหนดรู้สภาวะลักษณะ ติธมปริญา การกำหนดรู้สามัญลักษณะ และปหานปริญา การกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

4. การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขานั้น เป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา จิตใจ อารมณ์ ความคิด สังคมและสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่วไป เพราะเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อรู้ รู้เพื่อรู้ลึก รู้ลึกเพื่ออยากจะทำต่อสู ต่อสูเพื่ออิสรภาพ อิสรภาพที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่ว อิสรภาพของวิญญูณมนุษย์คือ สันติ ความสงบเย็น

5. การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบทุกองค์ประกอบคือ สมาธิ ปัญญา และมรรคมีองค์แปด ซึ่งเป็นวิธีการประพฤติเพื่อบรรลุจุดประสงค์สูงสุดนั้นมีลักษณะที่ผสมผสานกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่เจริญ ยกที่จะแยกออกอย่างโดดเด่นและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งได้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 152) ได้กล่าวอีกว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกหัดกาย วาจา และจิตของมนุษย์ ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตที่ดีโดยใช้ปัญญาและด้วยวิธีทางเดินสายกลางอันสุจริตชอบธรรม อำนวยประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม ดังแสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

ที่มา : สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 152)

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2542 : 64) ได้กล่าวถึงกระบวนการแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ว่า แบ่งได้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 (ไร้การศึกษา) : อวิชา + ตัณหา → ฤติกรรมสร้างทุกข์
(ก่อปัญหา)

แบบที่ 2 (มีการศึกษา) : ปัญญา + ฉันทะ → พฤติกรรมสลายทุกข์
(แก้ปัญห)

กระบวนการแบบที่ 2 เป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ คือ การที่มนุษย์มีความคิดที่นับได้ว่าเริ่มมีการศึกษา และเมื่อมีการศึกษาปัญญาก็เกิดขึ้นซึ่งเป็นตัวแกนสำคัญของการพัฒนาตนเอง ดังนั้น การศึกษาต้องเป็นการฝึกคนให้พัฒนาปัญญา เพื่อนำปัญญามากำจัดตัณหา และกำหนดพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม

ในการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาหรือการปฏิบัติธรรม สิ่งที่สำคัญที่จะต้องมี คือความเชื่อในโพธิ เรียกว่า โพธิศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นศรัทธาพื้นฐานคือ มนุษย์เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็นพุทธะได้ และเมื่อมนุษย์มีความเชื่อดังนั้นแล้วจะทำให้มนุษย์พร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง การฝึกฝนและพัฒนาตนในทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ สติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ ให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2538 : 609) ได้กล่าวว่า ไม่ว่าเรากำลังฝึกอบรมอยู่ในช่วงตอนใดของไตรสิกขาก็ตาม ไม่ว่าจะขึ้นขั้นสติ ขึ้นสมาธิ หรือขั้นปัญญา การปฏิบัติแต่ละขั้นของไตรสิกขาข้อมดำเนินอยู่เรื่อยไปตลอดเวลาทุกช่วงตอน การกล่าวออกมาว่าเป็นขั้นสติ ขึ้นสมาธิ หรือขั้นปัญญา เป็นการบอกแจ้งว่า ในตอนนั้นกำลังเร่งรัดให้ระดมการฝึกอบรมองค์ประกอบประเภทนั้นให้มากเป็นพิเศษ หรือว่าในตอนนั้นองค์ประกอบประเภทนั้นกำลังถูกเรียกออกมาใช้งาน มีบทบาทโดดเด่นออกหน้าองค์ประกอบประเภทอื่นและมองดูในแง่หนึ่งเป็นเหมือนว่ามีระบบการฝึกจากข้างนอกและระบบการฝึกจากข้างใน ซึ่งทำงานประสานงานรับกันด้วยดี

เพ็ญรุ่ง ปานใหม่ (2544 : 21-22) ได้กล่าวถึงกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญดังนี้

สติ เป็นเรื่องการฝึกพฤติกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกสติคือ วินัย นักเรียนควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของสติ 5 เน้นการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมด้วยการมีพฤติกรรมที่ไม่ละเมิดต่อกัน ไม่เบียดเบียนกันโดยไม่ทำร้ายชีวิต ร่างกาย ไม่ลักขโมย ไม่แย่งของลักของหวงของผู้ใด ไม่ใช่จากประทุษร้าย สร้างความมีสติสัมปชัญญะ โดยให้เห็นโทษของการดื่มสุรา เสพของมีนเมาของเสพติด นอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมแล้ว ยังต้องพัฒนานักเรียนในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้น

การพัฒนานักเรียนในระดับสตินั้น จะต้องตั้งเป้าหมายที่จะสร้างพฤติกรรมเลขชินที่พึงมาไว้ให้สะสมขึ้นในตัวนักเรียน เมื่อเกิดการสะสมและปฏิบัติติดต่อกันไปก็จะส่งผลไปที่จิตใจ ให้เกิดความชื่นชมและยึดถือด้วยเวลาจะประพฤติดังนั้น ความชื่นชมยึดถือในจิตใจก็จะส่งเสริมให้มีเจตนาที่จะมุ่งประพฤติดังนั้น

สมาธิ เป็นเรื่องการฝึกในด้านจิตใจหรือระดับจิตใจการอบรมนักเรียนไปในเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย

1. คุณภาพจิต คือ ประกอบไปด้วยคุณธรรมเป็นความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพบนอบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

2. สมรรถภาพจิต คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีความกระตือรือร้น มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

3. สุขภาพจิต คือ การมีจิตใจร่าเริงเบิกบาน มีความสดชื่นผ่อนคลาย มีความพอใจอิมเมจ และสงบสุข เป็นต้น

ปัญญา เป็นเรื่องของการศึกษาหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง โดยขณะนี้ นักเรียนควรได้รับการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควรในเรื่องความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่างๆ อย่างมีเหตุผล รู้จักคิดการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง นั่นคือรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต

ในการฝึกอบรมนักเรียนตามหลักไตรสิกขานี้ สามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของนักเรียน และหากหัดให้นักเรียนรู้จักการตรวจสอบตนเองด้วยก็จะช่วยให้การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ก้าวหน้ายิ่งขึ้น นั่นคือเมื่อทำอะไรก็ให้พิจารณาว่า การกระทำของตนในครั้งนี้ทำให้เกิดการเบียดเบียน เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือไม่ หรือว่าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความสนับสนุนเกื้อกูลช่วยเหลือ และสร้างสรรค์ (ศีล)

ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของตนเป็นอย่างไร ทำสิ่งนั้นไปด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัว คิดร้ายต่อใคร ทำด้วยความริษยา อาฆาต ความโลภ ความโกรธ ความหลงหรือเปล่า หรือทำด้วยความรักความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความมีสติ ในขณะที่ทำมีสุขภาพจิตใจเป็นอย่างไร เช่น ร่าเริง กระวนกระวาย เศร้าหมองขุ่นมัว หรือว่ามีจิตใจที่ร่าเริง ผ่องใส อิมเมจ สุข สงบ (สมาธิ)

การกระทำครั้งนี้ ทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำ มีความเข้าใจกฎเกณฑ์ และความมุ่งหมาย ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มองเห็นถึงผลดีผลเสีย และวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วหรือไม่ (ปัญญา)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาคนุชย์ตามหลักไตรสิกขานี้ เป็นการพัฒนามนุชย์ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สงบ รู้และเข้าใจในสิ่งที่ทำ มีความมุ่งมั่น แน่วแน่กับแนวทางที่ถูกต้อง ด้วยหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเนื้อหาสาระของบทเรียน เนื่องจากนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอบรมทั้งทางกาย วาจา จิตใจและสติปัญญา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ดังนี้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธอภิปรัชญาแบบหนึ่งที่น่าหลัก ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นกระบวนการฝึกหัดอบรมทางกาย วาจา จิตใจและปัญญาของนักเรียนให้บรรลุจุดหมายสูงสุด ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการและผู้วิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาไว้ดังนี้

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548 : 289 – 290) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ยึดศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยนักเรียนมีศีลสิกขา คือ สำร่ายกาย วาจาให้ถูกต้อง อยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือฝึกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่อนใส ระวังจากกิเลส เมื่อจิตสงบ มั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้ว ก็เป็นจิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรมได้ ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือการพิจารณาร่างกาย ความรู้สึกนึกคิดของตน ในขณะที่มีสมาธิว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นของไม่เที่ยงไม่ทนทาน ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ เป็นของที่ไม่ควรยึดถือ เป็นการอบรมคนให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ หากอบรมปัญญาแล้ว สมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับ ปัญญาสิกขาจึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้น การสอนแบบไตรสิกขาจึงเป็นการสอนที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 47) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นการสอนที่เชื่อว่าคนที่มีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นได้นั้น ต้องเกิดจากมีกำลัง (พละ) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหวชัดเจนสายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียวคนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียว แน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวชัดเจนสายได้ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบ เงียบ มีระเบียบ วินัย (มีศีล) นั่นคือถ้านักเรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อย จะช่วยให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน หวั่นไหวไปนอกเรื่อง นอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิดคมกล้าสามารถ แก้ปัญหา ทำความเข้าใจปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้งเรื่องนั้นๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเอง ประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544 : 63-64) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนมีศีล คือมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้นักเรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติและเมื่อกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยให้เกิดปัญญาที่แจ้ง วิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้แจ้ง

จากความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาข้างกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ เป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากศีล พฤติกรรมที่ดีงาม ถูกต้อง มีระเบียบวินัย ทั้งทางกาย วาจา ใจ ซึ่งสิ่งที่ตามมาคือ สมาธิ จิตใจที่มั่นคง แน่วแน่กับสิ่งที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ด้วยจิตใจที่สงบ ปัญญาย่อมเกิดขึ้นตามมาในที่สุด นั่นคือการรู้แจ้งด้วยเหตุ

ด้วยผลของการกระทำ การเรียนรู้แบบไตรสิกขาจึงเป็นการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และปัญญา เพื่อให้นักเรียนพิจารณาถึงประโยชน์หรือโทษด้วยตนเอง สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนต่อไปได้ ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการ และผู้วิจัยหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาไว้ดังนี้

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548 : 289-290) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. นักเรียนรักษาศีล โดยควบคุมกาย วาจา ให้อยู่ในระเบียบวินัย และองค์แห่งศีล รักษาศีลมิให้ขาดตกบกพร่อง

2. นักเรียนฝึกสมาธิ ด้วยการสวดมนต์ สำรวมศีลของตนเอง กำหนดลมหายใจและฝึกจิตให้มั่น เป็นสมาธิ ควรปฏิบัติทุกวัน วันละ 5-10 นาที

3. นักเรียนฝึกการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ในขณะที่จิตมีสมาธิ ให้พิจารณาสภาพความเป็นจริงด้วยเหตุด้วยผล พิจารณาร่างกาย ความคิด การปฏิบัติ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดให้เข้าใจ สภาพความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยั่งยืน ไม่มีสาระ ไม่ยึดถือว่าเป็นของเราหรือเป็นเรา กำหนดสภาพธรรมที่เราได้กระทำมาคิดพิจารณา และมียุบายที่จะควบคุมกาย วาจาใจอย่างไร ที่จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ นักเรียนสามารถบรรยายลำดับสิ่งที่พิจารณาได้โดยละเอียด และเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ ผู้สอนจะทำหน้าที่สรุปหลักธรรมให้ผู้เรียนได้พิจารณาและให้กำลังใจในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา

กรมการศาสนา (2548 : 242) กรมวิชาการ (2545 : 175) และสุมน อมรวิวัฒน์ (2530: 47-48) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว เรื่องเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เรียนจนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น พิจารณาผลที่เกิดขึ้น เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

ศูนย์ ผลิตศิลป์ (2547 : 19) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 5 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูให้นักเรียนดูรูปภาพ ข่าวหรือหัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์ หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรม หรือถูกศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่จะให้ต่อไป

ขั้นที่ 2 ขั้นศีลสิกขา ครูกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึก ต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรม

ขั้นที่ 3 ขั้นจิตตสิกขา หรือการทำสมาธิ การนำจิตที่ฝึกฝนจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุม สติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียวจนจิตสงบผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำ ให้เศร้าหมอง และจิตใจอยู่ในสภาพพร้อมเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุด โดยครูให้หลักในการฝึก สมาธิ 2 ขั้น ตามลำดับดังนี้

1. ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย หงายมือขวาทับมือซ้าย ตั้ง กายตรงแต่ไม่เกร็งตัว

2. หลับตาหรือเพ่งมองรูปภาพที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน จิตใจจดจ่อกับเรื่องนั้นเพียงเรื่อง เดียว กำหนดลมหายใจเข้า-ออก แล้วกล่าวภาวนาสั้นๆ เกี่ยวกับภาพที่เพ่งมองหรือสถานการณ์นั้น 5 นาที เมื่อทดสอบได้แล้วว่านักเรียนมีสมาธิ ให้นักเรียนออกจากสมาธิได้

ขั้นที่ 4 ขั้นปัญญาสิกขา การกำหนดพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนในการเลือกปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผล โดยการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาปัญญา 3 ด้าน คือ

1. การฟังและการอ่าน (สุตมยปัญญา)
2. การคิดทบทวนพิจารณาหาเหตุผลความเป็นไปได้และไม่ได้ แล้วทดสอบกับข้อมูลเดิม ที่ได้ฟังได้อ่านมา (จิตตมยปัญญา)
3. การลงมือปฏิบัติเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้มาจากการฟัง การอ่าน และการคิด (ภาวนามยปัญญา)

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปผลและประเมินผล ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของ บทเรียน โดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น ครูวัดและประเมินผลโดยพิจารณาจากการ ตอบคำถาม ความสนใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

วนิดา กันตะกนิษฐ (2551 : 4) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นศีล คือ ขั้นที่นักเรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกาย วาจา และ ใจ ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ เป็นขั้นการเรียนรู้ที่ยังต้องพึ่งพิงครูหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ นักเรียนจะต้องศึกษาเรียนรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการและลงมือปฏิบัติตามธรรมชาติวิชา

2. ขั้นสมาธิ คือ ขั้นที่นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ตัดสิ่ง รบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ เป็นขั้นที่นักเรียนเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดย อาศัยหลักการทฤษฎีที่ได้เรียนรู้มาเข้าไปสู่การคิดวิเคราะห์ ทบทวนและลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนอย่าง

ทดลองแล้วโดยอัตโนมัติ วางแผนทำกิจกรรมหรือโครงการเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

3. **ขั้นปัญญา** คือ ขั้นที่นักเรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ สร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงานหรือพิจารณาผลของการกระทำของตัวเองในการเลือกกระทำผิดหรือถูกตามหลักศีลธรรม เป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกันระหว่างความรู้รอบ รู้ลึก จากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอก ความรู้รอบ รู้ลึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวนักเรียน และความรู้รอบ รู้ลึกจากการลงมือเมื่อปฏิบัติ

จากที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาข้างต้น สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาหลักใหญ่สำคัญ มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นศีล การประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบวินัย อยู่ในสภาพเรียบร้อย พร้อมทั้งจะเรียน ขั้นสมาธิ การมีสติ จิตใจมั่นคง แน่วแน่ ในสิ่งที่เรียน และขั้นปัญญา การทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ รู้จักเหตุและผลในสิ่งที่ทำ ถูกต้องตามความเป็นจริง รู้จักคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ในสิ่งที่ตั้งงามได้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 6 ความพึงพอใจ

ความหมาย

นักวิชาการได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายประการ ดังนี้

เพาเวลล์ (Powell, 1983 : 17-18) ให้ความหมายความพึงพอใจว่า หมายถึงความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สนุกสนาน ปราศจากความรู้สึกที่เป็นทุกข์ ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า บุคคลจะไม่ได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุก ๆ สิ่งที่ต้องการ แต่ความพอใจนั้น จะหมายถึง ความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของตนต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของบุคคลที่ได้รับการตอบสนองในสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

วอลเลอร์สไตน์ (Wallerstein, 1972 : 256) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจว่า หมายถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาไม่สามารถที่จะมองเห็นได้ชัดเจน แต่สามารถคาดคะเนได้ว่ามีหรือไม่มี โดยจากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ จะต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยและองค์ประกอบ ที่เป็นสาเหตุสำคัญแห่งความพึงพอใจนั้น

กู๊ด (Good, 1973 : 320) ให้ความหมายความพึงพอใจ ว่า หมายถึง คุณภาพหรือระดับความพอใจ ซึ่งเป็นผลจากความสนใจต่างๆ และเจตคติของบุคคลต่อกิจกรรม

เชลลี (Shelly, 1975 : 12) ได้ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดความสุขความสนุกละเอียดเป็นความรู้สึกที่แตกต่างจาก

ความรู้สึกอื่นๆ ก็เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับสามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก และความสุขมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน และระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้ เรียกว่า ระบบความพึงพอใจ โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากร (Resources) หรือสิ่งเร้า (Stimulus) การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดเป็นสิ่งที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพอใจและความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดได้มากที่สุดเมื่อมีทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นที่ต้องการครบถ้วน

วรูม (Vroom. 1964 : 99) ได้กล่าวว่า ทักษะและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด สามารถใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้ หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทักษะในด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพของความพอใจในสิ่งนั้น และทักษะในด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจในสิ่งนั้น

เดวิส (Davis. 1967 : 81) กล่าวถึงความพึงพอใจเอาไว้ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลเมื่อความต้องการพื้นฐานทั้งร่างกายและจิตใจได้รับการตอบสนอง พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นความพยายามที่ต้องการจะขจัดความเครียด หรือภาวะความไม่มีความสุขในร่างกายหรือความกระวนกระวาย เมื่อสามารถขจัดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวออกไปได้ มนุษย์ย่อมจะได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 775) ได้ให้ความหมายของ “ความพึงพอใจ” หรือ ภาษาอังกฤษคำว่า “Satisfaction” ไว้ว่า พึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

สุรงค์ โคว์ตระกูล (2559 : 9) ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า ความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกทางลบ และความสุข ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2549 : 35) ได้กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจเป็นการให้ค่าความรู้สึกของคนที่สัมผัสกับโลกทัศน์ เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม ค่าความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการจัดการสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกดี - เลว พอใจ - ไม่พอใจ สนใจ - ไม่สนใจ

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2550 : 140) ได้อธิบายถึงความหมายของความพึงพอใจของบุคคลไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นภาวะทางอารมณ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้ในผลงานของบุคคลบุคคลหนึ่ง หรือประสบการณ์ของบุคคลบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนหรือเป็นพลวัตบุคคล ความพึงพอใจจะมากขึ้นน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่า ความต้องการของตนได้รับการตอบสนองมากน้อยเพียงใด

สมบัติ บารมี (2551 : 13) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้เป็นสุขที่เกิดจากทัศนคติทางด้านบวกที่มีต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้นทั้งจากภายในและภายนอกของปัจเจกบุคคล

จิราพร กำจัดทุกข์ (2552 : 23) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการยอมรับความรู้สึกที่ยินดี ความรู้สึกชอบ ในการได้รับบริการ หรือได้รับการตอบสนอง ตามความคาดหวังหรือความต้องการที่บุคคลนั้นได้ตั้งไว้

จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการของแต่ละบุคคลทำให้เกิดความพึงพอใจ นอกจากนี้ ความพึงพอใจยังเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยต่าง ๆ เพราะแต่ละบุคคลมีความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และไม่เท่ากัน เช่น ความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการเสริมสร้างควมมีวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนทรัพย์ทวี ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ความพึงพอใจต่อโครงการ/กิจกรรมที่เสริมสร้างควมมีวินัยนักเรียนของโรงเรียน ย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่ารูปแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองนั้น ได้ตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลมากน้อยแค่ไหน อย่างไร ดังนั้น ความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ มีความแตกต่างกันได้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเกิดขึ้นจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นสำคัญแนวคิดทางพฤติกรรมมีนักวิชาการหลายคนได้ให้แนวคิดและทฤษฎี ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ไว้มากมาย แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการนี้

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Needs Hierarchy Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดย อับราฮัม เอช. มาสโลว์ ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า มนุษย์มีความต้องการ และความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอื่นจะเข้ามาแทนที่ ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งที่จูงใจต่อไป ส่วนความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองจะยังเป็นสิ่งที่จูงใจอยู่เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้การตอบสนองต่อไป (Maslow, 1970 : 80-81)

มาสโลว์ ได้ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์จากระดับต่ำถึงระดับสูงไว้ 5 ชั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะขาดไม่ได้

2. ความต้องการความปลอดภัยในชีวิต หรือความมั่นคง (Security or Safety Needs) ถ้า

หากว่าความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์มีความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นไปอีก คือ ความต้องการในเรื่องของความปลอดภัย และความมั่นคงต่าง ๆ เป็นความรู้สึกที่ต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. ความต้องการความรัก และเป็นเจ้าของ (Social or Belongingness Needs) คือ ความต้องการทางด้านสังคม ความต้องการการยอมรับจากสังคม โดยสังคมยอมรับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสังคม และได้รับความเห็นอกเห็นใจจากกลุ่มสังคมนั้น ๆ

4. ความต้องการที่จะเป็นที่ยกย่องในสังคม (Esteem or Status Needs) เป็นความต้องการขั้นสูง ได้แก่ ความต้องการอำนาจ ความสำเร็จ สถานภาพสูง ชื่อเสียง การยกย่อง เป็นต้น ความต้องการประเภทนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือความภาคภูมิใจในตนเองกับการที่ผู้อื่นให้การยกย่อง ให้เกียรติ ในปัจจุบันความต้องการประเภทนี้มีความสำคัญมากไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มคนประเภทใด แต่จะมีมากในกลุ่มคนที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงหรือจบการศึกษาขั้นสูงมากกว่ากลุ่มคนที่มีตำแหน่งอยู่ในระดับต่ำ และการให้ความสำคัญต่อตัวเอง รวมทั้งต้องการที่จะมีฐานะเด่น เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นมีค่านับถือ

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด (Self Actualization or Self Realization) เป็นความต้องการระดับสูงสุด คือ ความต้องการที่จะสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามที่นึกคิด ตามความคิดของตนหรือความคาดหวัง มีความทะเยอทะยาน ใฝ่ฝัน ภายหลังจากการที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งสี่ขั้นครบถ้วนแล้ว ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดขึ้น และมักเป็นความต้องการที่เป็นอิสระเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นความต้องการที่ยากแก่การแสวงหามาได้

ทฤษฎีแสวงหาความพอใจ (ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ, 2550 : 156-157) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าบุคคลพอใจกระทำสิ่งใด ๆ ที่ให้ความสุข และจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำในสิ่งที่เขาได้รับความทุกข์ หรือความยากลำบาก อาจแบ่งประเภทความพอใจกรณีนี้ได้ 3 ประเภท คือ

1. ความพอใจด้านจิตวิทยา (Psychological Hedonism) เป็นธรรมชาติของความพอใจว่ามนุษย์โดยธรรมชาติแล้วต้องแสวงหาความสุขส่วนตัวหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์ใด ๆ

2. ความพอใจเกี่ยวกับตนเอง (Egoistic Hedonism) ธรรมชาตินี้ถือว่า มนุษย์แสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นว่าการแสวงหาความสุขจะต้องเป็นธรรมชาติของมนุษย์เสมอไป

3. ความพอใจเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethical Hedonism) ธรรมชาตินี้ถือว่า มนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อผลประโยชน์ของมวลมนุษย์หรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์นี้ผู้หนึ่งด้วย

ลักษณะของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจการบริการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานด้านบริการเป็น เพื่อให้การบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน แต่ลักษณะของความพึงพอใจของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมและปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งความพึงพอใจมีลักษณะทั่วไปดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542 : 24 - 37)

1. ความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลด้วยการโต้ตอบกับบุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้แต่ละคนมีประสบการณ์การเรียนรู้สิ่งที่จะได้รับตอบแทนแตกต่างกันไป ในสถานการณ์การบริการก็เป็นเช่นเดียวกัน บุคคลรับรู้หลายสิ่งหลายอย่างเกี่ยวกับการบริการไม่ว่าจะเป็นประเภทของการบริการ คุณภาพของการบริการ ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับจากการสัมผัสบริการต่าง ๆ หากเป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการ โดยสามารถทำให้ผู้รับบริการได้รับสิ่งที่คาดหวังก็ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจ

2. ความพึงพอใจ เกิดจากการประเมินความแตกต่าง ระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์บริการ ก่อนลูกค้าจะมาใช้บริการใดก็ตาม มักจะมีมาตรฐานของการบริการนั้นไว้ในใจก่อนอยู่แล้ว ซึ่งมีแหล่งอ้างอิงจากคุณค่าหรือเจตคติที่ยึดถือต่อบริการ ประสบการณ์ดั้งเดิมที่เคยใช้บริการบอกเล่าของผู้อื่น การรับทราบข้อมูลการรับประกันการบริการจากโฆษณา การให้คำมั่นสัญญาของผู้ให้บริการเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ผู้รับบริการใช้เปรียบเทียบกับบริการที่ได้รับในวงจรของการให้บริการตลอดช่วงเวลาของความจริง สิ่งที่ผู้บริการได้รับรู้เกี่ยวกับการบริการ ก่อนได้รับบริการหรือคาดหวังในสิ่งที่คิดควรจะได้รับ นี้อิทธิพลต่อช่วงเวลาของการเผชิญความจริง หรือการพบปะระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเป็นอย่างมาก เพราะผู้รับบริการจะประเมินเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับจริงในกระบวนการบริการที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่คาดหวังเอาไว้หากสิ่งที่ได้รับเป็นความคาดหวังถือว่าเป็นการยืนยันที่ถูกต้องกับความคาดหวังที่ผู้รับบริการย่อมเกิดความพึงพอใจต่อการบริการแต่ถ้าไม่เป็นไปตามที่คาดหวังอาจสูงหรือต่ำกว่า นับเป็นการยืนยันที่คลาดเคลื่อนกับความคาดหวังดังกล่าว ทั้งนี้ช่วงความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะชี้ให้เห็นระดับความพึงพอใจ ถ้าการยืนยันเบี่ยงเบนไปในทางบวกแสดงถึงความพึงพอใจ ถ้าไปในทางลบแสดงถึงความไม่พึงพอใจ

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ

ความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกทางบวกของผู้รับบริการต่อการให้บริการซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549 : 38 - 40)

1. สถานที่บริการ การเข้าถึงการบริการได้สะดวก เมื่อลูกค้ามีความต้องการย่อมก่อให้เกิด

เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ท่าเลที่ตั้งและการกระจายสถานที่ให้บริการทั่วถึง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งหากตรงกับความเชื่อถือที่มีก็มักจะมีความรู้สึกดีกับการบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีความต้องการตามมาได้

2. ผู้ให้บริการ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการ ให้ผู้ได้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น

3. สภาพแวดล้อมของการบริการ โดยในสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งมักขึ้นชมสภาพแวดล้อมของการบริการเกี่ยวกับการออกแบบอาคารสถานที่ ความสวยงามของการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์ และการให้สีสนับการจัดแบ่งพื้นที่เป็นส่วน

4. กระบวนการให้บริการ มีวิธีในการนำเสนอบริการ ในกระบวนการเป็นส่วนที่สำคัญสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และประสิทธิภาพการจัดระบบการบริการ ส่งผลให้การปฏิบัติงานบริการแก่ลูกค้ามีความคล่องตัวและสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ

5. ลักษณะส่วนตัวของผู้มารับบริการ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นการแสดงความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันขึ้น อยู่กับการได้รับการตอบสนอง ความคาดหวัง การบรรลุจุดมุ่งหมาย สภาพแวดล้อม กระบวนการ ลักษณะส่วนตัวทั้งของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ความพึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จของงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เกี่ยวกับการให้บริการ ในสถานศึกษาก็เช่นกัน หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีความพึงพอใจในการจัดการศึกษา สถานศึกษาย่อมประสบความสำเร็จเช่นกัน

ตอนที่ 7 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบหรือโมเดล (Model) มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รูปแบบโดยทั่วไปในแง่ของการพัฒนาจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวมีการปรับเปลี่ยนตามแต่เหตุปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ซึ่งนักวิชาการ นักการศึกษา ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Good (1973 : 25) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 4 ความหมาย คือ

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้

ผู้เรียน ได้เลียนแบบ

3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการ หรือแนวคิด
4. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเมื่อรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนเป็นสูตรหรือบรรยายเป็นภาษาได้

Stoner & Wankel (1986 : 12) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า เป็นการจำลองสถานการณ์ เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น

Willer (1986 : 15) ได้กล่าวว่า รูปแบบเป็นการสร้างความคิดรวบยอดของปรากฏการณ์ ด้วยวิธีการของเหตุผล ที่มีจุดหมายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในนิยามที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และข้อเสนอของระบบรูปนัยที่เกี่ยวข้อง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 965) ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ

อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของปัจจัย หรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกันเพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2556 : 27) กล่าวว่า รูปแบบ คือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

ทิสนา เขมมณี (2550 : 220) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง เครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสร้างมาจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมย หรือจากทฤษฎี หลักการต่าง ๆ และแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี (2552 : 16) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง สภาพลักษณะที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญ รวมทั้งวิธีเทคนิคต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

รัตนะ บัวสนธ์ (2552 : 124) ได้กล่าวว่า ความหมายของรูปแบบจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้

1. แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบใน ความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

2. แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่ เรียกว่า “Mathematical Model”

3. แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้ บางทีเรียกกันว่า ภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบ การบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง วิธีการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตาม เป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยมีกรอบแนวคิดจากทฤษฎี หลักการ นำเสนอหรือแสดงในหลากหลาย รูปแบบที่มีลักษณะของความสัมพันธ์ เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน

ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการ และนักการศึกษาได้แบ่งประเภทของรูปแบบหลายลักษณะ ซึ่งมีความแตกต่างกันไป ดังนี้

Keeves (1988 : 561 -565) แบ่งประเภทของรูปแบบไว้ดังนี้

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้เพื่อช่วยให้เข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม โดยการเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เป็นเครื่องมือสื่อสารในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์นั้นๆ เกี่ยวกับโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดง ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ นิยมใช้กันในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์

4. Schematic Model เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออก เป็นแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ

5. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากPath Analysis หลักการสร้าง Semantic Model มาจากการนำตัวแปรต่างๆ มาแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของ บิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก

Smith และคนอื่นๆ (1980 : 461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

1.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้อธิบายปฏิกิริยาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือ รูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และ โปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

Steiner (1988, 20 : 45) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริงแต่มีขนาดเล็ก

1.2 รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้น โดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายทฤษฎีหรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

จากการศึกษาประเภทของรูปแบบดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทรูปแบบนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของรูปแบบนั้น ๆ

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988 : 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ มีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structure Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบทั่วไป (Associative Relationship)

2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งทดสอบรูปแบบพื้นฐานจากข้อมูลเชิงประจักษ์
3. รูปแบบ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ โดยต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา
4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ในเรื่องที่ศึกษา

การพัฒนาารูปแบบ

การพัฒนาารูปแบบ มีนักการศึกษาได้แบ่งขั้นตอนในการพัฒนาารูปแบบแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้น ๆ ดังนี้

Willer (1986 : 83) กล่าวว่า การพัฒนาารูปแบบมีขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงของรูปแบบ (Validity) ส่วนรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนว่า มีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบความคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาารูปแบบนั้น ๆ

กาญจนา วัฒนสุนทร ((2550 : 3-11) ได้เสนอการออกแบบการวิจัยเพื่อพัฒนาารูปแบบ สรุปได้ว่า การออกแบบวิจัยเพื่อพัฒนาารูปแบบ เป็นการจัดทำแผนหรือการวิจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ทั้งในทางทฤษฎีและจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ในอดีต หรือเป็นการวางแผนวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ในเชิงเหตุและผล จากทฤษฎีและองค์ความรู้ที่ได้จากผลงานที่มีผู้ศึกษาไว้ในอดีต เพื่อจัดระบบโครงสร้างรูปแบบหรือกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ตามทฤษฎีและองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามา โดยสามารถพิสูจน์ได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าระบบโครงสร้างรูปแบบหรือกระบวนการสร้างขึ้นมีความเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากบริบทของสังคมที่เป็นอยู่หรือไม่ และต้องมีขั้นตอนในการตรวจสอบความถูกต้อง (Validate) ของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือวิธีการอื่นใดที่เหมาะสม

ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี (2552 : 17) กล่าวว่า การพัฒนาารูปแบบ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานในรูปแบบของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งการสร้างหรือการพัฒนาารูปแบบ จำลองให้ความรู้ต้องทำการศึกษาและสร้างแบบแผนให้ความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้รูปแบบจำลองนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการพัฒนาารูปแบบนั้นสาระสำคัญคือ รูปแบบควรมีทฤษฎีรับรอง และเมื่อพัฒนาารูปแบบแล้ว ก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบการพัฒนาารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายการพัฒนาารูปแบบนั้น ๆ

บุญชม ศรีสะอาด (2560 : 104-106) ได้กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาารูปแบบนั้น อาจจะกระทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือการพัฒนาแบบ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนาแบบ ขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้ แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนาแบบขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องมีการทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานมาจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ดีผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการถ่วงดุลจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบของสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่าเหมาะสมหรือไม่ บางครั้งจึงใช้คำว่า “การทดลองประสิทธิภาพของรูปแบบ”

การพัฒนาแบบจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า คือการดำเนินงานที่มีแบบแผนเป็นขั้นตอน โดยมีทฤษฎีรองรับ และมีการวิจัยโดยการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแบบอย่างต่อเนื่อง ให้ได้รูปแบบการวิจัยที่มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลสูงสุด

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้วยความสำคัญของการมีวินัยในตนเอง จึงได้มีผู้ศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัยในตนเอง ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ณัฐวุฒิ บุรีแสง และเพลินพิศ ธรรมรัตน์ (2556 : 17-26) ได้วิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนบ้านกุดจาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศงขลา เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาวินัยนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดจาง 2) หาแนวทางในการพัฒนาวินัยนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดจาง 3) ศึกษาผลของการพัฒนาวินัยนักเรียนบ้านกุดจาง กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้วิจัย ครูหัวหน้างานปกครอง ครูที่ปรึกษา จำนวน 9 คน กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 167 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 39 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ตัวแทนนักเรียน จำนวน 18 คน ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 18 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนการปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนกลับ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาวิสัยนักเรียนประกอบด้วย 2 ด้านคือ 1. ด้านสภาพวิสัย พบว่า นักเรียนแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบวินัยของโรงเรียน ไม่แสดงความเคารพครู ผู้ปกครอง ผู้มาเยี่ยมโรงเรียน มีพฤติกรรมด้านการแต่งกาย และด้านการทำความเคารพอยู่ในระดับน้อย 2. ด้านปัญหาวิสัยนักเรียน พบว่า นักเรียนไม่มีวินัยในตนเอง ผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน ครูขาดความเอาใจใส่ดูแลนักเรียน นักเรียนเงินอายและไม่กล้าแสดงออก มีพฤติกรรมด้านการแต่งกายและด้านการทำความเคารพอยู่ในระดับน้อย

2. แนวทางในการพัฒนาวิสัยนักเรียน มี 2 แนวทาง คือ 1. การจัดกิจกรรมพัฒนาวิสัยนักเรียน ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียน กิจกรรมอบรมนักเรียนหน้าเสาธง กิจกรรมการยื่นรับ-ส่งนักเรียน กิจกรรมโฮมรูม 2. การนิเทศภายใน

3. ผลของการพัฒนาวิสัยนักเรียน ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านการแต่งกาย พบว่า นักเรียนแต่งกายถูกต้องดีขึ้นมาก ด้านการทำความเคารพ พบว่านักเรียนเห็นความสำคัญของการทำความเคารพและนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นมาก

ประสิทธิ์ ทองภู และคณะ (2557 : 146-148) ศึกษาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนบ้านผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ในการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยของนักเรียน 2) เพื่อเสริมสร้างวินัยของนักเรียน และ 3) ศึกษาผลการเสริมสร้างวินัยของนักเรียน โรงเรียนบ้านผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย ประกอบด้วยครูงานปกครองนักเรียน ครูแนะแนว และครูสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 รวม 13 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 101 คน ได้แก่ ครูประจำชั้น นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการประชุม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาวินัยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบนักเรียนที่มีปัญหาด้านการแต่งกาย ด้านการตรงต่อเวลา ด้านการทำความเคารพ ด้านการเข้าแถว การเสริมสร้างวินัยของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมการอบรมคุณธรรม กิจกรรมร่วมจิตรวมใจ กิจกรรมนักเรียนต้นแบบ กิจกรรมคลินิกนักเรียน กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมครูประจำหมู่บ้าน พบว่า นักเรียนมีวินัยต่อตนเองมากขึ้น โดยนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาด้านวินัยเพิ่มมากขึ้น

ฉัตรพงษ์ ฤกษ์งำ และคณะ (2558 : 169-185) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาวิสัยนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบฯ ทดลองใช้รูปแบบฯ และประเมินรูปแบบฯ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาวิสัยนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาใน

กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ ด้านการบริการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และด้านการวัดและประเมินผลทางวินัย 2) การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบฯ พบว่า ร้อยละของนักเรียนที่ได้ผลการประเมินหลังการทดลองใช้รูปแบบในภาพรวม ในระดับ 3 และ 2 มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการทดลองใช้รูปแบบฯ ส่วนร้อยละของนักเรียนที่ได้ผลการประเมินหลังทดลองใช้รูปแบบในระดับ 1 และ 0 มีจำนวนลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการทดลองใช้รูปแบบ และ 3) การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบฯ ตามมาตรฐานการประเมินของ JCSEE 4 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ มาตรฐานด้านความเหมาะสม และ มาตรฐานด้านความถูกต้อง พบว่า รูปแบบการพัฒนาวินัยนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร มีอรรถประโยชน์ มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และมีความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุดในทุกมาตรฐาน

ศิริกร สีนสม (2558 : 83-85) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ตามสถานภาพของครอบครัว 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสภาพการอบรมเลี้ยงดูและด้านสภาพแวดล้อมสถานศึกษากับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 4) เพื่อศึกษาชุด ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 5) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 191 คน ผู้ปกครอง 191 คน และครูฝ่ายปกครอง 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีวินัยด้านพฤติกรรมในห้องเรียน และด้านพฤติกรรมทั่วไปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง ทั้งภาพรวมและรายด้านต่างกัน
3. ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนด้านการเลี้ยงดูทางบวก คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบให้อำนาจที่มีเหตุผล ส่วนด้านสภาพแวดล้อมสถานศึกษา คือ การปฏิบัติตนของครู พฤติกรรมกลุ่มเพื่อนและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางลบ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ
4. ชุดตัวแปรพยากรณ์ประกอบด้วย พฤติกรรมกลุ่มเพื่อน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การปฏิบัติตนของครูและการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจที่มีเหตุผล

5. ปัญหาของการพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ในด้านการปฏิบัติตนของครู ครูบางคนสอนไม่เข้าใจหรือสอนแล้วนักเรียนเข้าใจยาก

กรกช วรณไชย (2559 : 204-205) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีวินัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส ในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการมีวินัยของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส ในจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการมีวินัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส ในจังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการมีวินัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมในการพัฒนา จำนวน 9 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมรู้เรื่องวินัย 2) กิจกรรมช่วยฟังหน่อย 3) กิจกรรมค้นหาบุคคลต้นแบบ 4) กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ 5) กิจกรรมการวิเคราะห์และเลือกบุคคลต้นแบบ 6) กิจกรรมสร้างความคุ้นเคย 7) กิจกรรมการวางแผนการใช้เวลา 8) กิจกรรมการรู้จักตนเอง และ 9) กิจกรรม 5 ส กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสในจังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 382 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และใช้รูปแบบการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง โดยใช้โปรแกรมลิสเรลในการวิเคราะห์ หลังการทดลองใช้รูปแบบฯ พบว่า หลังการทดลองนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนหินเหิบศิลาทิพย์ มีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการมีวินัยมากกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นพรัตน์ ชัยเรือง (2559 : 159-169) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาวินัยนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนดีประจำตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาวินัยนักเรียน ตามแนวคิดเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 127 คน ครู 1,016 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา 1,143 คน รวมทั้งสิ้น 2,286 คน ของโรงเรียนดีประจำตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกผลการพัฒนา แบบประเมินผลการพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-Test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานการพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนดีประจำตำบลจังหวัดนครศรีธรรมราช มีผลการดำเนินงานโดยรวม อยู่ในระดับมาก
2. ปัจจัยความสำเร็จการพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนดีประจำตำบลจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม อยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิเคราะห์ความต้องการ และความจำเป็น ในการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียนของ โรงเรียนตีประจําตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยรวม อยู่ในระดับมาก

4. ผลการวิเคราะห์การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับสถานศึกษา เพื่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน และจากการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และผู้ปกครอง พบว่า ทุกคนมีอัธยาศัยไมตรีดี ส่วนใหญ่มีความประสงค์และให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากร นักเรียน และผู้ปกครอง ชุมชน มีความปรารถนาร่วมกันในการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน และพร้อมกำหนดทิศทาง การดำเนินการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน

5. ผลการวิเคราะห์การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน อยู่ในระดับมาก

6. ผลการวิเคราะห์การพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียนตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น โดยการวิเคราะห์ SWOT ของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมสถานศึกษามีความเข้มแข็ง แต่ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ขาดการมีส่วนร่วมที่ดีและชัดเจนในการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน

7. ผลการประเมินความสำเร็จการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน ตามแผนการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน พบว่า

7.1 การประเมินเปรียบเทียบวิสัยทัศน์นักเรียนก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

7.2 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียนของสถานศึกษาร่วม พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมาก

8. ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียนจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญโดยรวม อยู่ในระดับมาก

เบญญาภา หลวงราช (2560 : 127-129) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความมีวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ3)ศึกษาแนวทางการพัฒนาความความมีวินัยของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ปีการศึกษา 2559 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 12 โรงเรียน นักเรียน 372 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

4. นักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับความมี

วินัยในตนเองอยู่ในระดับสูง

5. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคล ประกอบด้วย ความสนใจเรื่องคุณธรรมส่วนตัว ลักษณะมุ่งอนาคต ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้จากผู้ปกครอง และปัจจัยด้านโรงเรียน ประกอบด้วย สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ตัวแปรต้นทั้ง 6 ตัวแปร ร่วมกันส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. แนวทางการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ โรงเรียนต้องมีการสภาพแวดล้อมที่ดี ครูให้ความรักความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ พ่อแม่ต้องให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียน และนักเรียนต้องตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนาวินัยในตนเอง

ธีรเมธ เสาร์ทอง (2561 : 59-61) ได้วิจัยเรื่อง ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 จำนวน 280 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติการทดสอบค่า t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านความรับผิดชอบมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านความอดทน แตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ผลการเปรียบเทียบความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 จำแนกตามระดับชั้น โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิพนธ์ หลักรักษ์ (2558 : 260-266) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้หลักไตรสิกขาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้หลักไตรสิกขาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากลุ่มตัวอย่าง

คือ ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบ จำนวน 410 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านใฝ่เรียนรู้ และมุ่งมั่นในการทำงาน

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยใช้หลักไตรสิกขาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การพัฒนาขั้นศีล การพัฒนาขั้นสมาธิ และการพัฒนาขั้นปัญญา

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ก่อนการทดลองใช้โดยรวมผลการประเมินอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ ส่วนหลังการทดลองใช้ โดยรวมผลการประเมินอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก

4. ผลการประเมินรูปแบบและนำเสนอรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ และปาริชาติ จันทร์เพ็ญ (2559 : 93-101) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้วยหลักไตรสิกขา กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจทักษะและมีวินัยในตนเองในการรักษาศีล 5 การเจริญสติ และสมาธิ ตามหลักอริยบทและพัฒนาปัญญาด้วยการสร้างศรัทธาโดยเน้นความเป็นกัลยาณมิตรของผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการไตรสิกขา สามารถแสดงพฤติกรรม และรายงานตนเองได้อย่างเด่นชัด ว่าสามารถพัฒนาความมีวินัยในตนเองได้ซึ่งกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย อายุ 8-12 ปี เก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ 1) แบบวัดความมีวินัยในตนเอง 2) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง 3) แบบสังเกตของผู้วิจัยและผู้ช่วย 4) การรายงานตนเองของผู้เรียนทั้งด้วยคำพูดและลายลักษณ์อักษร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เข้ารับการพัฒนาความมีวินัยในตนเองทั้ง 2 ช่วงชั้น มีคะแนนความมีวินัยในตนเองสูงกว่าก่อนเข้ารับการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 2) ผู้ปกครองกว่าร้อยละ 80 มีความพึงพอใจในการพัฒนาความมีวินัยในตนเองสูงอย่างเห็นได้ชัด 3) ผู้วิจัย ครูประจำชั้น ต่างมีความเห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกันว่า ผู้เรียนมีวินัยในตนเองเพิ่มมากขึ้นทั้งวินัยในการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวัน วินัยในการรักษาศีล วินัยในเรื่องความตรงต่อเวลา วินัยในการรายงานตนเองอย่างซื่อสัตย์

อภิลักษณ์ เนียมโพธิ์ (2560 : 66-67) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ใน

วิชาสังคมศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา และ 3) เพื่อศึกษาความคงทนของความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้เสร็จสิ้นแล้ว 1 เดือน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนชุมชนบ้านประโดก-โคกไผ่ (สถิตย์วิริยะคุณ) จำนวน 32 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ค่า t-Test ผลการวิจัยพบว่า 1) ความมีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ หลังเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกคน และนักเรียนส่วนมาก (ร้อยละ 71.88) มีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้หลังเรียนจบผ่านไป 1 เดือน สูงกว่าหลังเรียนตามแผนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศสรุปได้ว่า การวิจัยการพัฒนาทางด้านวินัยในตนเองของนักเรียน ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบคือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง การประพฤติปฏิบัติตนไม่ เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน การแสดงความเคารพ การเข้าแถว ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียน คือ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ผู้ปกครอง การดูแลเอาใจใส่ของครู การเป็นแบบอย่างที่ดีของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ตลอดจนสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในเรื่องวินัย เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อวินัยของนักเรียนทั้งสิ้น ส่วนแนวทางที่ใช้ในการพัฒนาวินัยนักเรียนคือกิจกรรมที่นักเรียนทำอยู่เป็นประจำในโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมหน้าเสาธง การสอดแทรกเรื่องวินัยในกลุ่มสาระต่างๆ กิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน กิจกรรมยื่นรับ-ส่งนักเรียน กิจกรรมนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน ฯลฯ เช่นเดียวกับแนวทางการจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติจริงอย่างเป็นขั้นตอน นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาจะจำแนกตามองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ การเตรียมความพร้อม การพัฒนาขั้นศีล การพัฒนาขั้นสมาธิ และการพัฒนาขั้นปัญญา

งานวิจัยต่างประเทศ

Lanier (1993 : 1680-A) ทำการวิจัยเรื่อง Promotion moral and conceptual development in rural adolescents จุดประสงค์ของการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่างๆกัน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลอง

ได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึก การให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนตั้งแต่นักเรียนโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Brown (2004 : 1737-A) ได้วิจัยการเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียน พบว่า การเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งในวงการศึกษามาหลายปี ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า การเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียนของครู ได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียนด้วยตนเองหรือไม่ หรือจากการเรียนรู้ในการทำงาน จากการสอบถามความคิดเห็นครูที่สอนภาษาอังกฤษในญี่ปุ่นซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในเรื่องการเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียน พบว่า การเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียน ครูจะต้องเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดี ทั้งจากการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง การเอาใจใส่ การศึกษาหาความรู้ และการค้นพบจากการวิจัยนี้ อาจจะเป็นการเตรียมความเข้าใจอย่างถ่องแท้ กรณีการเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียนสำหรับครูในสหรัฐอเมริกา

Duckworth and Seligman (2005: 939-944) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีวินัยในตนเองมีผลมากกว่าระดับความสามารถทางสติปัญญา ในการทำนายประสิทธิภาพสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวัยรุ่น ในการศึกษาติดตามผลระยะยาวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 140 คน โดยศึกษาการมีวินัยในตนเองจากสมุดบันทึกการเรียน รายงานของผู้ปกครอง และรายงานของครูในภาคต้น เพื่อทำนายผลการเรียนในภาคปลาย การเข้าชั้นเรียน คะแนนแบบทดสอบประสิทธิภาพมาตรฐาน และการเลือกเข้าเรียนต่อในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อีกจำนวน 164 คน โดยใช้แบบทดสอบที่วัดลักษณะนิสัยในการเรียน และวัดระดับสติปัญญาเพิ่มเติมเข้าไปด้วย ผลการศึกษาของกลุ่มที่ 2 คะแนนการมีวินัยในตนเองมีผลมากกว่าระดับสติปัญญาในการทำนายคะแนนปลายภาค การเลือกเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การเข้าชั้นเรียน ชั่วโมงการดูโทรทัศน์ (มีคะแนนในทางตรงกันข้าม) ชั่วโมงการทำงาน และช่วงเวลาของวันที่เด็กเริ่มทำการบ้าน การค้นพบครั้งนี้เสนอแนะว่า การที่เด็กมีศักยภาพทางสติปัญญาสูงขึ้นไปนั้นก็ เป็นเพราะว่านักเรียนมีการพัฒนาในด้านความมีวินัยในตนเอง

Jet (2005 : unpage) ได้วิจัยเกี่ยวกับวิธีการสร้างวินัยแก่เด็ก ซึ่งองค์การทางการศึกษาของอเมริกา และฝ่ายบริการครอบครัวในรัฐโอไฮโอ ได้กล่าวว่า ขั้นตอนที่จะช่วยผู้ปกครองสร้างวินัยทางบวกให้กับเด็ก ๆ ได้นั้น พ่อแม่ควรใช้คำพูดในการกระตุ้น การอธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังกล่าวให้กับเด็ก ๆ ฟัง และป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยการตั้งกฎห้ามกระทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อย่างเฉพาะเจาะจง พร้อมกับให้เหตุผลและบทลงโทษของกฎดังกล่าวให้เด็ก ๆ ได้เข้าใจอย่างชัดเจน และสอนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่มีวินัยของตนเองด้วย

Duckworth and Seligman (2006: 198-208) ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีวินัยในตนเองกับเพศ ผลการศึกษา และคะแนนแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผล ผู้วิจัยศึกษานักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า คะแนนของนักเรียนหญิงจะได้ผลการเรียนสูงกว่านักเรียนชายในทุกวิชา แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนหญิงไม่ได้มีคะแนนสูงกว่านักเรียนชายในแบบทดสอบความสามารถทางสติปัญญาหรือแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้ ผู้วิจัยค้นพบว่า นักเรียนหญิงมีวินัยในตนเองมากกว่านักเรียนชาย และผลการค้นพบนี้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายงานผลการเรียนมากกว่าแบบทดสอบด้านความถนัด หรือแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผล โดยนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนการมีวินัยในตนเองมากกว่านักเรียนชาย จากสมุดรายงานผลการเรียน และการประเมินผลของครู และพ่อแม่ ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการที่นักเรียนหญิงได้คะแนนสูงกว่านั้นส่วนหนึ่งมีผลมาจากการที่มีวินัยในตนเองมากกว่า

Warren (2009 : unpage) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของระเบียบวินัยนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจาก 4 มลรัฐ ทางตะวันออก โดยพระราชบัญญัติการศึกษาเมื่อปี 2001 ได้ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ รัฐบาลต้องการให้แต่ละมลรัฐกำหนดระเบียบ 7 ประการ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาที่กำหนด ซึ่งแต่ละมลรัฐจะต้องกำหนดสิทธินี้และรายงานผลการดำเนินงานทุกปี ระเบียบข้อแรกคือโรงเรียนรัฐบาลทุกแห่งจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียน บุคลากรทางการศึกษา และผู้ปกครอง มีนักวิจัยหลายคนได้ศึกษาเรื่องการละเมิดระเบียบวินัยของนักเรียนที่ถูกให้หยุดพักการเรียนและการไล่ออกในอัตราที่สูงมาก แต่เมื่อครูได้สร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการอบรม ผลที่ได้คือนักเรียนสามารถพัฒนาทักษะชีวิตที่ตนเองต้องการเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จดังนั้นงานวิจัยนี้ถูกออกแบบเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ของระเบียบวินัยนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ใน 4 มลรัฐ คือ มลรัฐแมริแลนด์ มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ มลรัฐเพนซิลวาเนีย และมลรัฐเวอร์จิเนีย จากผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของระเบียบวินัยนักเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในทั้ง 4 มลรัฐ คือ นักเรียนที่มีระเบียบวินัยที่ดีส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นด้วย

Rana Navid Ahmed (2009 : 59) ได้ศึกษาบทบาทของระบบการศึกษาที่แตกต่างกันในการพัฒนาคุณธรรมและลักษณะทางสังคมของนักเรียนปากีสถาน พบว่า ในการพัฒนาของลักษณะทางศีลธรรมและสังคมในนักเรียน (เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความรุนแรง การเคารพคนอื่น ๆ และความรักชาติ) เป็นที่รับรู้กันว่าสถาบันทางการศึกษาควรที่จะพัฒนาบุคลิกของนักเรียน โดยครูที่มีความสามารถและมีความเชี่ยวชาญ หลักสูตร บรรยากาศการเรียนรู้ และร่วมกิจกรรมหลักสูตร การศึกษานี้พบว่า ระบบการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นของเอกชน รัฐบาล หรือ Madrassah ต่างก็ส่งเสริมคุณธรรมและลักษณะทางสังคมให้กับนักเรียน และงานวิจัยที่แตกต่างกันสนับสนุนว่า ระบบของ

Madrassah มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาลักษณะเหล่านี้ของนักเรียน ในขณะที่ระบบอื่น ๆ ก็มีบทบาทสำคัญเช่นกัน ตัวอย่างเช่น นักเรียนทั้งของรัฐ เอกชน และ Madrassah จำนวนอย่างละ 55 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจ ความแปรปรวนของการตรวจสอบความแตกต่างในลักษณะทางสังคมและศีลธรรมของนักเรียนของโรงเรียนสามระบบ พบว่า การตอบสนองของนักเรียนในระบบโรงเรียน Madrassah อยู่ในระดับสูง ทั้งความซื่อสัตย์ ความรุนแรง การเคารพผู้อื่น และความรักชาติ เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนของโรงเรียนภาครัฐและเอกชน และยังพบอีกว่า นักเรียนของระบบโรงเรียนเอกชนมีระดับความอดทนสูงกว่า เมื่อเทียบกับระบบโรงเรียนภาครัฐ และ ระบบโรงเรียน Madrassah

Williams (2011 : unpage) ได้ศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำและผลลัพธ์ระยะเบียบวินัยของนักเรียน : กรณีศึกษาการรับรู้ของครูในโรงเรียนมัธยมต้น วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะความเป็นผู้นำและการทำผิดระยะเบียบวินัยของนักเรียนโดยการกำหนดมาตรการเมื่อมีการทำผิดระยะเบียบวินัย เช่น การพักการเรียนและการไล่ออก คำถามของการวิจัยในข้อแรกจะศึกษาความแตกต่างของการทำผิดระยะเบียบวินัยของโรงเรียน และคำถามที่สองเพื่อทำการศึกษากการทำผิดระยะเบียบวินัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานที่กำหนดควบคุมพฤติกรรมนักเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 6 แห่ง และโรงเรียนอนุบาล 1 แห่ง ในตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แบบถดถอย จากผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญด้านความร่วมมือและทัศนคติของการเปลี่ยนแปลงภาวะผู้นำและนักเรียนที่มีพฤติกรรมทางวินัยตามระเบียบของโรงเรียนจะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความน่าเชื่อถือ การให้ความร่วมมือ มีพฤติกรรมของภาวะความเป็นผู้นำ

Caroline Koh (2012 : 83) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมและแรงจูงใจของนักเรียนในการศึกษาจริยธรรม : การศึกษาสิงคโปร์ การศึกษารุ่นนี้ดำเนินการในสิงคโปร์และใช้วิธีการประเมินของ Kohlberg ในการตัดสินใจศีลธรรมกับกรอบตามทฤษฎีการตัดสินใจด้วยตนเอง ไปประเมินระเบียบสร้างแรงบันดาลใจของนักเรียนวัยรุ่นที่มีต่อการศึกษาทางสังคมและทางจริยธรรม หรือ CME ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการพัฒนานักเรียนสิงคโปร์ของเหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวโน้มที่กำหนดไว้สำหรับกลุ่มอายุของพวกเขาตามทฤษฎีของ Kohlberg เรื่องเกี่ยวกับแรงจูงใจของนักเรียนในการศึกษาทางสังคมและทางจริยธรรม พบว่า นักเรียนมีแรงจูงใจภายในตนเองในระดับปานกลาง แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างระดับขั้นการพัฒนาจริยธรรมและแรงจูงใจในการศึกษาทางสังคมและทางจริยธรรมจะอยู่ในระดับต่ำก็ตาม

Rui Zhao and Yi-Lung Kuo (2015 : 61-70) ได้ทำการศึกษายทบาทของการมีวินัยในตนเองที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถม 10 การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิธีการขนาดย่อยของวินัยในตนเอง (การควบคุมพฤติกรรม การควบคุมความคิดและการควบคุมอารมณ์) ใน

การทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับประถมศึกษา 10 กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับคัดเลือกในการศึกษานี้ มีวินัยในตนเองและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เมื่อเทียบกับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยวัดจากแบบสอบถามความสามารถนักเรียนแสดงให้เห็นว่าการมีวินัยในตนเองสำหรับนักเรียนจึงควรปลูกฝังตั้งแต่ระดับประถมและควรกระทำอย่างต่อเนื่อง นักเรียนที่มีวินัยในตนเอง ย่อมมีพฤติกรรมการคิดและการควบคุมอารมณ์ได้ดี ซึ่งจะส่งผลต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สูงขึ้นด้วย

ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ สรุปได้ว่า วินัยในตนเองของนักเรียนมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อนักเรียนหลายประการ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาวะผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความน่าเชื่อถือ การให้ความร่วมมือ สถิติปัญญา ฯลฯ และเพื่อให้นักเรียนมีวินัยในตนเองอย่างยั่งยืนควรปลูกฝังให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมมากกว่าระดับมัธยม นอกจากนี้ งานวิจัยยังให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของครูที่จะต้องมีความพร้อมในการสอนเรื่องวินัย และเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงผู้ปกครองที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่มีวินัยของตนเองด้วย

ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนให้ยั่งยืน นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข จะต้องปลูกฝังเริ่มตั้งแต่วัยเด็กหรือวัยประถม โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย คือ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ผู้ปกครอง การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ปกครอง ครู เพื่อน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียน ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาที่มีแนวทางในการปฏิบัติชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กันเป็นระบบและต่อเนื่องทั้งนักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน นอกจากนี้ โครงการ/กิจกรรมของโรงเรียนที่ใช้หลักไตรสิกขาที่มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนมีศีล คือมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้นักเรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ คือ เรียบร้อย สงบ มีระเบียบวินัย และเมื่อกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยให้เกิดปัญญา รู้แจ้งได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น ดังนั้น จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมถึงศึกษาปัญหาเกี่ยวกับวินัยของโรงเรียนทรัพย์ทวีจากสภาพจริง ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนทรัพย์ทวี ตามแนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นแนวทางในการพัฒนาวินัยนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า การเสริมสร้างวินัยมีความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่ง ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล

อดุลยเดชฯมหาราช ที่พระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตภาคใต้ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2524 ความว่า “ผู้คนที่มิระเบียบวินัยนั้น เป็นผู้ที่ไม่เข้มแข็ง เป็นผู้ที่ไม่หวังดีต่อตนเอง เป็นผู้ที่จะไม่ประสบความสำเร็จในอนาคต การปฏิบัติด้วยความมีระเบียบ มีวินัย การปฏิบัตินั้นสำเร็จ” ดังนั้น การเสริมสร้างให้คนไทยมีวินัยจึงเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพของคนไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังวินัยตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งเป็นวัยที่กำลังสร้างลักษณะนิสัยและต่อเนื่องถึงวัยเรียน เพราะจะมีกระบวนการเรียนรู้ คิด อย่างมีเหตุผลตามลำดับพัฒนาการของวัย โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังการมีวินัยให้นักเรียน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้นโยบาย ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) บทบาทและการจัดการเรียนการสอนของครู จะต้องเปลี่ยนจากการเน้นที่การสอนของครูเป็นเน้นที่การเรียนรู้ของนักเรียน และเปลี่ยนจากการเรียนแต่ละบุคคลมาเป็นเน้นที่เรียนร่วมเป็นกลุ่ม รวมทั้งเปลี่ยนจากเรียนแบบแข่งขันมาเป็นความร่วมมือหรือช่วยเหลือ แบ่งปันกัน โดยมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก เรียนรู้เพื่อปรับปรุงโรงเรียนและตนเอง นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้น้อยลงหรือหมดไป ดังนั้น การมีรูปแบบเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นแนวทาง กลไกที่ช่วยพัฒนาให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีวินัยอย่างยั่งยืน

รูปแบบ คือ สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี หรือจินตนาการ เพื่อจะถ่ายทอดออกมาแทนจินตนาการ โดยนำเสนอให้เข้าใจง่าย กระชับ ถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ สำคัญ และความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างตัวแปรหรือสาระสำคัญอย่างเป็นระบบ สามารถนำไปปฏิบัติ ทดลอง ได้อย่างถูกต้อง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารมาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนทรัพย์ทวี ดังนี้

แนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชารูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน การเสริมสร้างให้นักเรียนมีวินัยก็เช่นเดียวกันผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องมีความ **เข้าใจ** อย่างถ่องแท้ทั้งสภาพปัญหา อุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย บริบทของโรงเรียนทั้งปัจจัยภายนอกและภายในที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาวินัยของนักเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีอยู่แล้วและข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่มาจากความต้องการจำเป็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเอง อันจะนำมาสู่การ **เข้าถึง** ในการนำทฤษฎี วิธีการ กลไก มาแก้ไขปัญหาวินัยให้สอดคล้องกับสภาพจริงและมีความเป็นไปได้ ซึ่งจะเป็นกระบวนการ **พัฒนา** ในการแก้ไขปัญหาวินัยอย่างยั่งยืน ส่วนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ทฤษฎีเชิงระบบ (System Approach) เป็นกระบวนการบริหารที่นำมาใช้ในการค้นหาปัญหา กำหนดวิธีการแก้ปัญหา และใช้แนวทางความคิดเชิงระบบช่วยในการตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นการดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้ และบรรลุตามเป้าหมาย โดยใช้เวลา งบประมาณ และบุคลากร

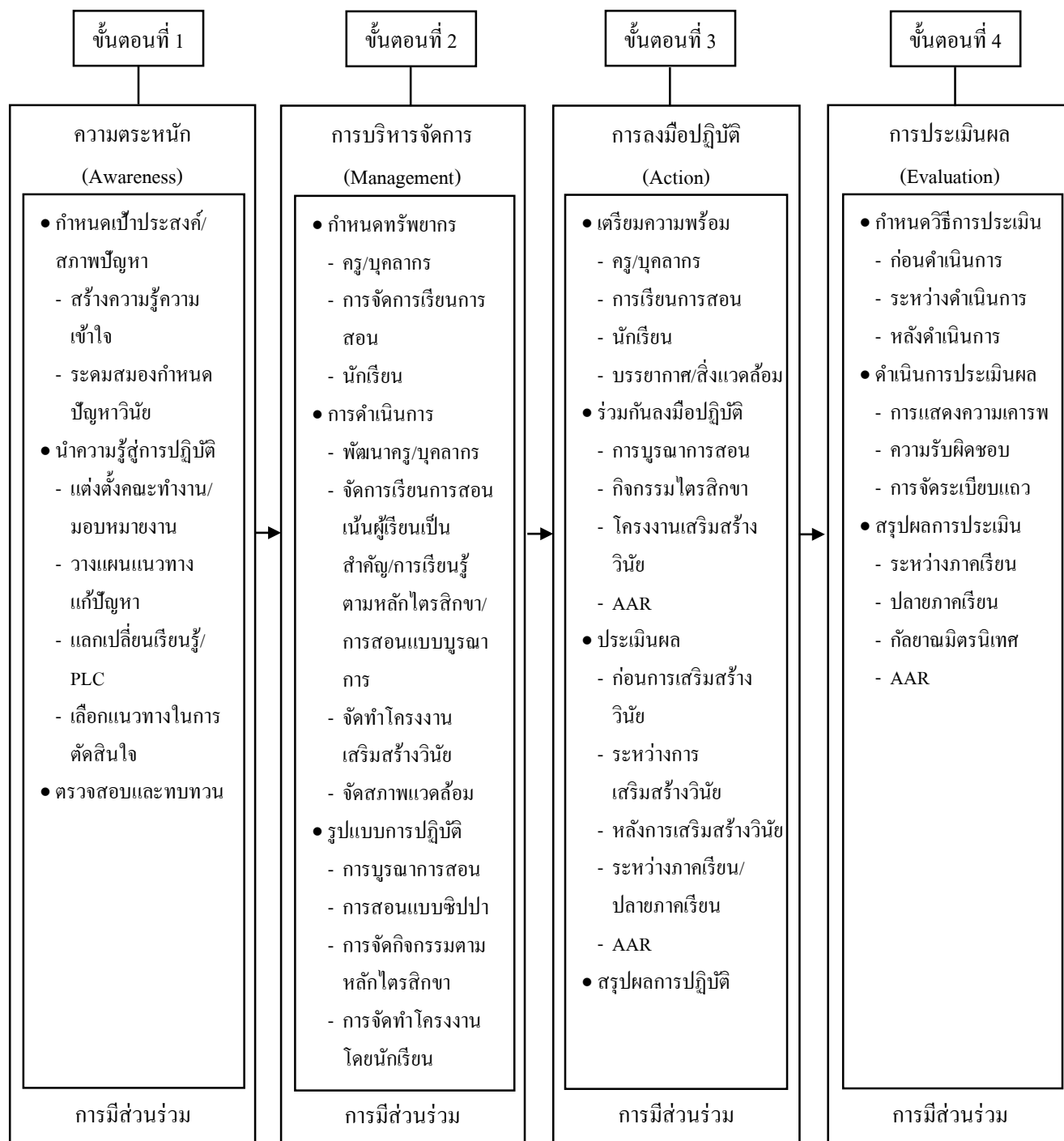
อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่าที่สุด องค์ประกอบสำคัญของระบบ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในกระบวนการหรือโครงการต่าง ๆ เช่น ครู นักเรียน วิธีการสอน เป็นต้น 2) กระบวนการหรือการดำเนินงาน (Process) หมายถึง การนำเอาสิ่ง ที่ป้อนเข้าไป มาจัดกระทำให้เกิดผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น การสอนของครู การให้ นักเรียนทำกิจกรรม เป็นต้น 3) ผลผลิตหรือการประเมินผล (Output) หมายถึง ผลที่ได้จากการกระทำ ในขั้นที่สอง ได้แก่ ผลงานของนักเรียน ผลการมีวินัยของนักเรียนในด้านต่าง ๆ หลังจากนั้นนำผลที่ ได้มาวิเคราะห์ซึ่งเรียกว่าข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จากผลผลิตหรือจากการประเมินผลมาพิจารณา ปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) คือ การบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมตรวจสอบประเมินผล ร่วมปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาวินัย อันนำไปสู่การได้มาของรูปแบบการพัฒนาการเสริมสร้างวินัยของ นักเรียนโรงเรียนทรัพย์ทวี โดยใช้หลักไตรสิกขา ตามแนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย จึงทำให้การมีวินัยของนักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมวินัยใน 3 ด้าน คือ ด้านการแสดง ความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการจัดระเบียบแถว ให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ตาม จุดมุ่งหมายที่วางไว้ แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน ประกอบด้วย 1) การบูรณาการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญแบบซิปปา 2) การจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขา คือ การบูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการ เรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในกระบวนการพัฒนาผู้เรียน ด้วยการ จัดกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความ ประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน ภายใต้อาณาภรรยากาศที่อบอุ่น เป็นกันเอง ดูแลใกล้ชิด เป็นกัลยาณมิตร และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ต่อการจัดกิจกรรม โดยครู ผู้บริหาร ร่วมกันคิดออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมประจำวัน เช่น กิจกรรมเวรประจำวัน กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน เป็นต้น กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมอาสาบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมพบกันวันศุกร์สุด สัปดาห์ กิจกรรมรกรการอ่าน เป็นต้น และกิจกรรมเสริม/กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมวันสำคัญ ทางศาสนา กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม เป็นต้น 3) การจัดทำโครงการเสริมสร้างวินัยโดยนักเรียน โดย

ครูผู้สอน/ผู้รับผิดชอบติดตามประเมินผลนักเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังจบกิจกรรมแต่ละครั้ง (AAR) เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างวินัยของนักเรียนโรงเรียนทรัพย์ทวี ตามแนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ดังแสดงในภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 รูปแบบการเสริมสร้างวินัยของนักเรียนโรงเรียนทรัพย์ทวี ตามแนวทางพระราชดำรัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา